

TÖRTÉNELMI

EMLÉKHELY

A BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF COLLEGIUM HIVATÁSTÖRTÉNETE

1895–1950

*

Vezető és forrásgyűjtemény
az állandó kiállításhoz

LA MISSION DU COLLÈGE « BARON JÓZSEF EÖTVÖS »

1895–1950

*

Guide et catalogue de l'exposition permanente

A Báró Eötvös József Collegium
hivatástörténete
1895–1950

*

Vezető és forrásgyűjtemény
az állandó kiállításhoz

* * *

La mission du Collège
« Baron József Eötvös »
de 1895 à 1950

*

Guide et catalogue
de l'exposition permanente

Az írásos forrásokat összegyűjtötte és a magyarázatokat írta:

Garai Imre

Szerkesztette:

Horváth László

Az írásos dokumentumok technikai előkészítésében és a szerkesztésben közreműködött:

Dudlák Tamás és Kádár Gyöngyvér

A kötetben feltüntetett műtárgyak és a kiállítás tételeinek elrendezésében és megfeleltetésében

közreműködtek:

Garai Imre, Horváth László, Mátyás Eszter, Sipos Enikő, Zámboriné Fikó Katalin

A francia nyelvű változatot fordította:

Vargyas Brigitta

A francia fordítást lektorálta:

Pierre Belenfant, Catherine Tamussin

A magyar helyesírást ellenőrizte:

Kocsis Teréz és Laczkó Krisztina

ISBN 978-615-5371-32-5

Felelős kiadó: Dr. Horváth László igazgató

Tördelés: Jutai Péter

Kiadja az ELTE Eötvös József Collegium

A nyomdai munkákat a Pátria Nyomda Zrt. végezte

1117 Budapest, Hunyadi János út 7.

Felelős vezető: Orgován Kinga vezérigazgató

Les sources écrites ont été recueillies et présentées par :

Imre Garai

Sous la direction de :

László Horváth

Avec la coopération de

Tamás Dudlák et Gyöngyvér Kádár

pour les travaux préalables au traitement technique et à l'édition des sources écrites
et de

Imre Garai, László Horváth, Eszter Mátyás, Enikő Sipos, Katalin Zámboriné Fikó
pour la disposition et l'identification des documents et objets d'art énumérés dans le présent
ouvrage.

Traduit du hongrois par :

Brigitta Vargyas

Relecture de la version française :

Pierre Belenfant, Catherine Tamussin

Relecture de la version hongroise :

Teréz Kocsis et Krisztina Laczkó

ISBN 978-615-5371-32-5

Responsable de l'édition : László Horváth, directeur du Collège Eötvös József ELTE

Mise en page : Péter Jutai

Édité par le Collège Eötvös József ELTE

Imprimé en Hongrie par Pátria Nyomda Zrt.

1117 Budapest, Hunyadi János út 7.

Directrice : Kinga Orgován

ELŐSZÓ

A *Báró Eötvös József Collegium hivatástörténete* című állandó kiállítás tárlóiban és a falakon a Collegium műtárgy-, dokumentum- és fotótárának gazdag anyagából szinte csak ízelítőt lehet adni. A kiállítás berendezése során nem is törekedhettünk a régi Collegium történetének átfogó bemutatására. A vezérfonal, amelyre a kiválasztott írásos emlékeket Garai Imre felfűzte, a Collegium tanárképzési hivatásának folytonos alakulása. A *monografikus* – a *graphé* egyszerre jelent *írást* és *ábrázolást* – összeállítást a szerző saját tudományos kutatásai teszik hitelessé, amelyeknek igazi monumentuma a Collegium történetét (1895–1950) mint a tanári elitképzés intézményét feldolgozó vaskos kötet.

Ez a forrásgyűjtemény nem elsősorban a kiállítás látogatóját kívánja kalauzolni (erre a célra önálló, rövid vezetőt szerkesztettünk). Tulajdonképpen olyan *chréptomathiát* tart a kezében az érdeklődő olvasó, amely a tárlókban elhelyezett és az onnan kimaradt, mégis *megismerésre érdemes* dokumentumokat egyaránt tartalmazza. Az egykorú iratok és a magyarázatok tükrében tulajdonképpen lépésről lépésre nyomon követhetjük a Collegium történetét.

A kötet szerkezete a kiállítás berendezését követi. Garai Imre nyolc egységbe, illetve fejezetbe rendezte a forrásokat. A későbbi hivatkozások érdekében a tételeket (az írásos dokumentumokat és a műtárgyakat egyaránt) növekvő számsorrendbe raktuk, a kiállított tárgyak esetében pedig – vastagon szedve – megadtuk a pontos kiállítási helyet is. (A római szám a tartalmi egységet, az arab szám a tételt jelöli.)

A kötetben azokat az írásos emlékeket igyekeztünk nagyobb méretben közreadni, amelyek a tárlókban nem láthatók. Mindemellett a vezető és forrásgyűjtemény teljes terjedelmében megtalálható, letölthető (az olvashatóságig nagyítható) a <http://honlap.eotvos.elte.hu/kiallitas> helyen.

Budapest, 2014. szeptember 3.

Horváth László
igazgató

PRÉFACE

L'exposition permanente intitulée *La mission du Collège « Baron József Eötvös »* ne peut donner qu'un aperçu bien incomplet de la richesse des fonds du Collège, constitués d'une multitude d'objets d'art, de documents et de photos. Une telle profusion rendait impossible une présentation systématique du « vieux » Collège. Imre Garai a donc préféré sélectionner et répartir les documents en suivant un fil conducteur : la mission éducative du Collège et son évolution de 1895 à 1950. Cette présentation sous forme de monographie – rappelons que *graphè* signifie à la fois écriture et représentation – est d'autant plus pertinente que l'ouverture de l'exposition a été précédée par de longues recherches dont la somme est parue sous la forme d'un volume consacré à l'histoire du Collège et à son rôle dans la formation de professeurs d'élite entre 1895 et 1950.

Le présent catalogue n'a pas pour but premier de guider les visiteurs de l'exposition : un guide plus court, a été conçu à cet usage. En effet, le lecteur curieux a plutôt ici entre les mains une sorte de *chrestomathie* énumérant les documents disposés dans les vitrines, mais aussi ceux qui n'y ont pas reçu de place, alors qu'ils auraient mérité d'être présentés. Les documents écrits d'époque, ainsi que les commentaires qui les accompagnent, permettent de découvrir pas à pas l'histoire du Collège, mais aussi de mener des recherches personnelles.

La structure du présent ouvrage suit l'agencement de l'exposition. Imre Garai a réparti les sources en huit grandes unités correspondant à huit chapitres. Afin de favoriser le référencement bibliographique, toutes les pièces de l'exposition (documents écrits ainsi qu'objets d'art) sont classées par ordre numérique croissant. Le chiffre romain indique l'unité thématique, le chiffre arabe la pièce. Quant aux objets exposés, nous avons également indiqué en caractères gras la place exacte de chacun d'eux au sein de l'exposition.

Dans ce volume, nous nous sommes efforcés d'agrandir les documents écrits qu'on ne peut voir dans les vitrines. De plus, le guide et le catalogue sont téléchargeables dans leur intégralité, avec possibilité d'agrandissement pour une meilleure lisibilité, à l'adresse suivante : <http://honlap.eotvos.elte.hu/kiallitas>.

Budapest, le 3 septembre 2014

László Horváth
directeur

BEVEZETŐ

A I–XII. tárlókban kiállított, illetve ebben a kötetben közzétett források összeállításakor a collegiumtörténeti monográfia szempontjai közül hármat követtem.¹ Mindenekelőtt az intézet és a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (VKM) közötti kapcsolatot feltáró, illetve a tanári kar és a Collegium képzési céljának változásaihoz kapcsolódó dokumentumokat válogattam össze. Meghatározó szempontként tehát a Collegium „hivatástörténetét” jelölhetjük meg. A kiállítás és a magyarázatokkal kísért forráskiadvány *nem* átfogó collegiumtörténeti áttekintés. Mindazonáltal a források között igyekeztünk minél több tudományterületet és a legkülönbözőbb írásos és tárgyi emléket (személyi anyagok, tanári értekezletek jegyzőkönyvei, tanári jelentések, felterjesztések a minisztériumhoz, leiratok) bemutatni, így részben a „régii Collegium” történetét is feltárhattuk. A Collegium belső életébe, a diák hagyományokba a kabaréplakátok adnak bepillantást, az egykori növendékek leíró statisztikai elemzéséről pedig bővebben az említett monográfia lapjain lehet tájékozódni.

A forrásokat – az intézet történetének korszakait követve – időrendben állítottuk ki. Így a látogató/olvasó nemcsak a működési sajátosságok folyamatos, egymásba fonódó változásait kísérheti nyomon, hanem azt is, hogy az adott történeti időszakba ágyazva milyen külső (társadalmi, gazdasági, politikai), illetve belső (személyi és szervezeti változások, diákmozgalmak) kihívások érték a Collegium mindenkori vezetését. A források után közölt magyarázatok a történeti tájékozódást segítik, illetve rámutatnak egy-egy fontos mozzanatra, amelyek érdemben befolyásolták az internátus működését.

A megvalósulásáért köszönet mondok Horváth László igazgató úrnak, aki a kiállítás megszervezésének gondolatát felvetette, majd az egyes munkafolyamatokat végigkísérte és irányította. Laczkó Krisztina aligazgató asszonynak, Vargyas Brigitta tanárnőnek, Pierre Belenfant lektornak, illetve Szabó Gergelynek, akik a szövegek megszerkesztésében, gondozásában és a francia fordításban működtek közre. Köszönettel tartozunk Sipos Enikőnek, Zámboriné Fikó Katalinnak és Mátyás Eszternek, akik a kiállított műtárgyakat előkészítették, és a kiállítást berendezték. Hálával tartozunk Dudlák Tamásnak, aki segítségünkre volt a technikai feladatok megoldásában és e kötet összeállításában.

Garai Imre

¹ Garai Imre, *A tanári elitképzés műhelye. A Bárány Eötvös József Collegium története (1895-1950)* (Budapest, ELTE Eötvös József Collegium, 2014).

INTRODUCTION

Pour la sélection des documents exposés dans les vitrines I à XII, trois des cinq rubriques adoptées dans la monographie sur l'histoire du Collège ont été retenues¹. Ainsi la plus grande partie de notre corpus est-elle constituée de documents relatifs aux échanges entre l'établissement et le Ministère de l'Instruction Publique et des Cultes, plus quelques autres concernant les changements au sein du corps professoral, ainsi que les objectifs éducatifs du Collège. Lors du choix des documents et de la conception du présent ouvrage, l'objectif essentiel n'était pas, loin s'en faut, de donner une présentation complète de l'histoire du Collège, mais seulement d'un aspect particulier de cette histoire, à savoir la mission éducative de l'établissement et son évolution. L'exposition aborde toutefois de nombreux domaines scientifiques et utilise différents types de sources (documents personnels, notes prises lors de réunions de professeurs, évaluations données par les professeurs, notes adressées au ministère, réponses du ministère) dans le but de donner au moins un aperçu de l'histoire du « vieux Collège ». Les affiches de cabarets représentent des sources essentielles qui nous permettent d'avoir une certaine idée de la vie estudiantine au Collège. Elles sont complétées par des données chiffrées, regroupées dans la monographie évoquée précédemment.

Pour la disposition des documents, c'est l'ordre chronologique qui a été retenu ; ils ont été regroupés en fonction des grandes périodes de l'histoire du Collège. Cela permet au visiteur/lecteur de mieux apprécier l'évolution du fonctionnement du Collège au cours des différentes périodes, ainsi que les défis externes (sociaux, économiques, politiques) et internes (changement de personnel et de structure) auxquels ont été confrontés les directeurs alors en fonction. Les notes accompagnant les documents exposés guident le visiteur/lecteur au sein de chaque période et soulignent certains éléments plus significatifs qui ont influencé la vie à l'internat de façon durable.

La réalisation de cette exposition a été possible grâce à M. le Directeur László Horváth, initiateur du projet dont il a accompagné la réalisation, à Mme la Directrice Adjointe Krisztina Laczkó, Mme Brigitta Vargyas, M. Pierre Belenfant et M. Gergely Szabó, qui ont bien voulu apporter leur coopération à la rédaction et à la traduction française des notes accompagnatrices. Nous remercions également Mmes Enikő Sipos, Katalin Zámboriné Fikó et Eszter Mátyás, qui se sont chargées de l'exposition des documents dans les vitrines. Ma reconnaissance va aussi à M. Tamás Dudlák qui m'a épaulé dans le domaine technique et la rédaction de la présente édition.

Imre Garai

¹ Imre Garai, *A tanári elitképzés műhelye. A Bárá Eötvös József Collegium története (1895-1950)* Budapest, ELTE Eötvös József Collegium, 2014.

TARTALOMJEGYZÉK

A Collegium előtörténete	11
A Collegium korai időszaka, 1895–1910	25
A Collegium birodalom léptékű ügyek szolgálatában, 1911–1918	63
A Collegium az első világháború után: válságok és kihívások, 1919–1927	95
A megújult Collegium – Gombocz Zoltán igazgatóságának időszaka, 1927–1935	121
A Collegium Szabó Miklós igazgatósága alatt, 1935–1944	145
A Collegium a Keresztury–Tomasz-éra alatt, 1945–1948	177
A Collegium marxista tudósképzővé való átalakításának kísérlete, 1948–1950	205

* * *

TABLE DES MATIÈRES

Préhistoire du Collège	11
Les débuts du Collège de 1895 à 1910	25
Le Collège au service de la politique de L'empire Austro-Hongrois de 1911 à 1918	63
Le Collège Eötvös après la Première Guerre mondiale : Crises et défis de 1919 à 1927	95
Le renouveau du Collège Eötvös sous la direction de Zoltán Gombocz de 1927 à 1935	121
Le Collège sous la direction de Miklós Szabó de 1935 à 1944	145
Le Collège sous la direction de Keresztury et Tomasz de 1945 à 1948	177
Le Collège Eötvös face à l'idéologisation de la formation scientifique de 1945 à 1948	205

I.

A COLLEGIUM ELŐTÖRTÉNETE

PRÉHISTOIRE DU COLLÈGE

Az 1883: XXX. törvény elfogadása jelentős mérföldkő a magyar középiskolai tanári hivatás kialakulásában. A jogszabály szigorította a középiskolai tanári képzés megszerzéséhez szükséges minősítést, amely a görögpótló tárgyak bevezetéséről szóló (1890: XXX. tc.), illetve a felekezeti tanárok nyugdíjazását lehetővé tevő (1894: XXVII. tc.) jogszabályokkal együtt a 19. század végére súlyos tanárhányt idézett elő.

A Bárány Eötvös József Collegium létrehozásakor az alapítók a tanárhány mérséklése mellett az állami szolgálatba lépő, magasan képzett középiskolai tanárok kinevelését jelölték ki az intézmény feladatául. Az intézet létrejöttét elősegítette Eötvös Loránd tudományos és közéleti tekintélye, valamint Wlassics Gyula kultuszminiszter politikai támogatása.

A Collegium a budapesti tudományegyetem tanárképzési rendszerét is módosította: a tanári képzés megszerzéséhez a szaktárgyi tudást továbbra is a bölcsészettudományi kar, az elméleti pedagógiai tudást pedig az önállóságát elvesztő tanárképző intézet biztosította. A tanárjelöltek kötelező intézeti tagsága mellett a gyakorlati pedagógiai képességek fejlesztését a gyakorlótanítás segítette elő. A Collegium az egyetem kiválasztott hallgatói számára magasabb szaktárgyi felkészültséget biztosított, kiegészítette a képzést. Az 1924. évi középiskolai törvény a fővárosban 1899-re kialakult tanárképzési mintát vette át, és kiterjesztette a rendszert az ország valamennyi tudományegyetemére.

* * *

La promulgation de la loi XXX de l'année 1883 marqua un tournant dans l'histoire de la formation des professeurs du secondaire. Cette loi, qui relevait le niveau de l'examen permettant de devenir professeur au lycée, conduisit à une baisse sensible du nombre d'enseignants. À cela vinrent s'ajouter la possibilité de remplacement du grec par d'autres disciplines (loi de 1890, art.XXX) ainsi que l'extension du droit à la retraite aux enseignants des établissements confessionnels (loi de 1894, art.XXX). Toutes ces mesures furent à l'origine d'une lourde pénurie d'enseignants jusqu'à la fin du XIXe siècle.

La mission du Collège József Eötvös, telle qu'elle fut formulée dès l'origine par ses fondateurs, était de pallier cette pénurie et de former des professeurs hautement qualifiés pour enseigner dans le secondaire. L'autorité, tant politique que publique, de Loránd Eötvös, ainsi que le soutien de Gyula Wlassics, le ministre de l'Instruction Publique de l'époque, permirent à ce projet d'aboutir, et le Collège József Eötvös fut créé en 1895.

Avec la naissance du Collège, la formation des professeurs de l'Université de Budapest subit elle aussi des changements : jusqu'alors l'enseignement disciplinaire était dispensé par la Faculté des Lettres tandis que la formation en didactique était assurée par l'Institut de formation des professeurs qui venait d'être rattaché à l'Université. Les futurs enseignants avaient l'obligation d'y suivre des cours tout en complétant leurs connaissances théoriques par la pratique dans le cadre de stages d'enseignement. La création du Collège donna à des étudiants, sélectionnés parmi les meilleurs de la Faculté, la possibilité de compléter leurs études par un enseignement disciplinaire d'un niveau supérieur à celui proposé par l'Université : le Collège Eötvös devint dès lors le plus important vivier d'enseignants.

La loi de l'année 1924 concernant l'enseignement secondaire étend à l'ensemble des universités du pays le modèle de formation mis en place dès 1899 au Collège Eötvös.

1. (Tárlók felett/1) A Csillag utcai épület felirata

(Au-dessus des vitrines/1) Plaque du bâtiment rue Csillag

2. (I/2) Báró Eötvös Loránd fényképe

(I/2) Photo du Baron Loránd Eötvös

3. 1883: XXX. tc. 60–70. §

Loi de 1883, art.XXX, § 60–70.

IV. FEJEZET

A középiskolai tanárok képzéséről

„60. § A középiskolai tanárok képzése céljából a magyar egyetemeken a vallás- és közoktatásügyi minster egy-egy vizsgálóbizottságot szervez, melynek tagjai oly felsőbb iskolai tanárok, kik a vizsgálatok tárgyainak előadásával és szakszerű művelésével foglalkoznak. Ezeken kívül szakcsoportonként nevezhet ki még oly tagokat, kik, ha nem felsőbb iskolai tanárok is, de az illető tudományokkal szakszerűen foglalkoznak.

61. § Középiskolai tanárságra képzést nyerhet, a ki igazolja:

1. azt, hogy a gymnasium, illetőleg a reáliskola teljes tanfolyamát jó sikerrel elvégezte és az érettségi vizsgálatot letette. A reáliskolát végzett egyén köteles egyszersmind igazolni a latin nyelvnek legalább annyi ismeretét, a mennyi könnyebb latin szöveg megértésére szükséges;

2. azt, hogy a középiskolai tanfolyam elvégzése után egyetemen vagy műegyetemen, vagy más felsőbb iskolai tanfolyamon négy éven keresztül tanulta a saját szakjához tartozó tárgyakat, és ezeken felül a) magyar irodalmat s annak történelmét, különös tekintettel a magyar nemzet művelődéstörténetére; b) a nevelés és oktatástant s ezek történelmét; c) a szorosan bölcsészeti tárgyakból legalább logikát, psychológiát és a bölcsészet történelmét.

Oly egyénnél, ki a szükséges tantárgyakból néhányat valamely másnemű felsőbb iskolán már legalább egy évig tanult, elég, ha a fent említett felsőbb iskolákon végzett három évi tanulást mutat ki. A ki bölcsészet, vagy magyar, német vagy francia nyelv és irodalom, avagy történet tanítására akar képésítettetni: az tartozik még azt is kimutatni, hogy felsőbb iskolai tanpályája alatt a görög és római irodalmat is tanulmányozta. Az illető a felsőbb iskolai 4 éves tanfolyam idejéből 3 évet külföldi egyetemen is tölthet;

3. kimutatni tartozik azt, hogy a felsőbb iskolai tanfolyam elvégzése után még legkevesebb egy évet vagy gyakorlatilag középiskolai tanítással töltött, vagy akár hazai, akár külföldi egyetemen tanulmányai folytatására fordított, - azonban mindenesetre tartozik kimutatni, hogy az egész 5 év alatt legalább egy évig nevelői vagy tanítói gyakorlata is volt;

4. hogy az arra jogosított vizsgáló bizottság előtt a következő §-ban megszabott képzítővizsgálatot, illetőleg vizsgálatokat sikerrel letette.

A képzítő vizsgálat legalább végső része, a felsőbb iskolai tanfolyam elvégzése után legalább egy év múlva tehető le.

62. § Képzítő vizsgálatra bocsáthatók a tanárvizsgáló-bizottságok egyikének véleménye alapján, még oly egyének is, kik nem végezték ugyan el a fönnebbi §-ban irt felsőbb iskolai tanfolyamot, de irodalmi munkáikban ugy szakképzettségöknek, mint általános műveltségöknek kitünő bizonyosságát adták, s egyszersmind kimutatták, hogy a tanítással gyakorlatilag is foglalkoztak, vagy pedig már a jelen törvény életbeléptekor tanároknak vannak alkalmazva.

63. § A vizsgálatok írásbeliek és szóbeliek, s kiterjednek:

1. oly tárgyakra, melyek ismerete az általános műveltség érdekében és a tanári hivatás tekintetéből bármely tanszakra képzendő jelölttől, a fönnebbi határozatok értelmében megkívántatik;

2. azon tanszakok körébe tartozó ismeretekre, melyek tanítására a jelölt képesítettetni kíván;
3. az illető tanszakok tanításának módszerére és gyakorlatára. A vizsgálatokon tartozik a jelölt kimutatni azt is, hogy a magyar nyelvet mint tannyelvet mennyiben érti és bírja ugy nyelvtanilag, mint irodalmilag. Az eredmény az oklevélben megjelölendő.

64. § A képesítő vizsgálat szabályrendelettel több részre is osztható, úgy, hogy több alkalommal is tehető le. Azonban azon jelöltek, kik a képesítő vizsgálat első részének letétele idején külföldi egyetemen voltak az egész vizsgálatot egy alkalommal is letehetik.

A képesítő vizsgálatok évenként, szabályrendelettel előre meghatározott időben fognak tartatni.

65. § A mindegyik tanszakra egyaránt szükséges ismeretek a következő tárgyakból legalább is az itt kijelölt mértékben kötelezők:

1. magyar nyelv és irodalom (magyar nyelv- és írálytan ismerete), a magyar irodalom és nemzeti művelődés fejlődési menetének áttekintése és a kiválóbb írók főbb műveinek ismerete;

2. a philosophia elemei. Alapos készség a paedagogiában. A paedagogia újabb történelmének ismerete.

66. § A szakismeret tekintetéből megkívántatik:

1. hogy az illető két vagy három középiskolai tantárgyban, melyek egy-egy szakcsoportot alkotnak, oly tanultságot mutasson ki, melyből kitűnik, hogy legalább is a középiskolában tanítani kellő tananyagot és ismereteket teljesen megszerezte és hogy szaktárgyait tudományosan érti;

2. hogy tantárgyának tanításában és módszertani kezelésében a kellő ismerete és ügyessége megvan.

Minden egyes tárgyból a vizsgálat a középiskola összes osztályaiban tanítandókra kiterjed.

67. § Azt, hogy a fennebbi §-okban irt vizsgálatok mily renddel tartassanak, azokon a tantárgyak miként osztassanak be, továbbá, hogy a tantárgyak, mely szakcsoportba foglaltassanak össze, végre az ismereteknek ezen szakcsoportokban megkívántató mértékét, - az egyetemi vizsgáló bizottságoknak meghallgatásával a minister szabályrendelettel állapítja meg.

68. § Elégtelen képesség miatt visszautasított egyén a vizsgálat ismétlésére egy évnél rövidebb idő alatt nem bocsátható.

69. § Hogy a nem magyar egyetemeken nyert tanári oklevelek mennyiben tekintetnek a hazában is érvényeseknek, a minister a hazai tanárvizsgáló bizottságok valamelyikének meghallgatása után esetről-esetre határozza meg; azonban minden esetre megkövetelendő, hogy az illető egyfelől a fennebbi szakaszokban körülirt előkészültséget igazolja, másfelől, hogy a képesítő vizsgálatnak a hazai egyetemeken köteles tárgyaiból bizonyítvánnyal birjon.

A mennyiben ily bizonyítványt felmutatni képes nem volna, a hiányzó tárgyakból pótvizsgálatra utasítandó.

70. § A képesítő vizsgálatok nyelve a magyar.

A vallás- és közoktatásügyi minister azonban felhatalmaztatik, hogy a jelen törvény hatályba léptét követő tiz tanév tartama alatt, az illető felekezeti főhatóság indokolt előterjesztésére, a képesítő vizsgálatoknak egészben vagy némely tantárgyakat illetőleg, nem magyar nyelven tarthatására rendkívüli engedélyt adhasson.

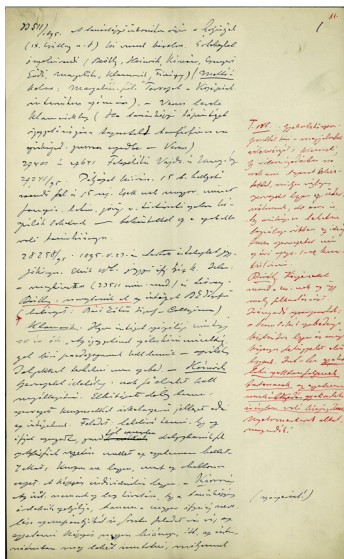
De a 63. § 3-ik pontja és a 65. § I. pontja ezen esetekre nézve is mérvadó.”

A törvény vonatkozó része meghatározta a középiskolai tanári képzés megszerzésének feltételeit. Jóllehet ez a magyar középiskolai tanári hivatás kialakulása szempontjából jelentős mérföldkő, ugyanakkor a jogalkotó nem rendelkezett a tanárképzési intézményrendszer egységesítéséről. A Collegium létrehozása nyomán elinduló reform ezt a kérdést orvosolja 1899-re. Így az intézet megalapítása helyezte biztos alapokra a magyar középiskolai tanári hivatás fejlődését.

Les passages de la loi en question ont uniformisé les conditions d'accès au professorat. Cela représente un tournant dans l'histoire de la formation des professeurs de l'enseignement secondaire. Cependant, cette mesure ne va pas de pair avec l'uniformisation de l'ensemble des établissements responsables de la formation des enseignants du secondaire. Cette question sera résolue de 1895 à 1899 par la réforme qui a suivi la fondation du Collège. Ainsi, l'évolution progressive de la formation donnée aux enseignants du secondaire en Hongrie, trouve en partie son aboutissement avec la création du Collège.

4. (I/3) A VKM-ben 1895. május 23-án tartott értekezlet jegyzőkönyve a felállítandó tanárképző internátussal kapcsolatban. Budapest, 1895. május 23. MDKL 88. doboz 185/1. dosszié

(I/3) Protocole de la réunion du 23 mai 1895 au Ministère de l'Instruction Publique et des Cultes, sur la création d'un internat spécial destiné à la formation de professeurs. Budapest, le 23 mai 1895. MDKL¹, boîte 88, dossier 185/1

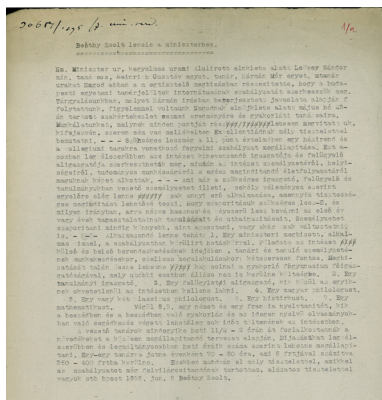
¹ Abréviation pour : Bibliothèque et Archives Mednyánszky Dénes (Mednyánszky Dénes Könyvtár és Levéltár).

Wlassics Gyula 1895. május 23-ára hívott össze miniszteri értekezletet új tanárképző internátus létrehozása ügyében. Az értekezleten a miniszteren kívül részt vett Kármán Mór gyakorlógimnáziumi tanár, Heinrich Gusztáv, Beöthy Zsolt és Fináczy Ernő egyetemi tanárok, Csengeri János egyetemi magántanár, a *Magyar Pedagógia* szerkesztője, Klamarik János és Leövey Sándor miniszteri tanácsosok. A tanácskozás során Beöthy vetette fel, hogy az internátus nevét az első felelős magyar kormány vallás- és közoktatásügyi miniszteréről, báró Eötvös Józsefről kapja. A jegyzőkönyv szemléletesen rögzíti, mennyire eltérő feladatokat szabtak a tanácskozás résztvevői a létrehozandó intézet számára.

Gyula Wlassics convoqua, pour le 23 mai 1895, une réunion ministérielle concernant la création d'un internat destiné à la formation des professeurs. Outre le ministre, assistaient à la réunion Mór Kálmán, professeur exerçant en lycée, Gusztáv Heinrich, Zsolt Beöthy et Ernő Fináczy professeurs d'université, János Csengeri privat-docent, rédacteur de *Magyar Pedagógia* (Revue hongroise de pédagogie) ainsi que János Klemerik et Sándor Leövey conseillers ministériels. C'est Beöthy qui lança l'idée de donner à l'établissement le nom du baron József Eötvös, ministre de l'Instruction Publique et des Cultes dans le premier gouvernement hongrois pleinement responsable. Le protocole illustre bien la diversité des idées que les participants se faisaient de la mission de l'établissement envisagé.

- 5. (I/4) 30.689/1895. Beöthy Zsolt levele Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszterhez az internátus szervezete kapcsán. Budapest, 1895. július 5. MDKL. 88. doboz 185/1. dosszié

(I/4) 30.689/1895. Lettre de Zsolt Beöthy à Gyula Wlassics, ministre de l'Instruction Publique et des Cultes, au sujet de la structure de l'internat. Budapest, le 5 juillet 1895. MDKL, boîte 88, dossier 185/1

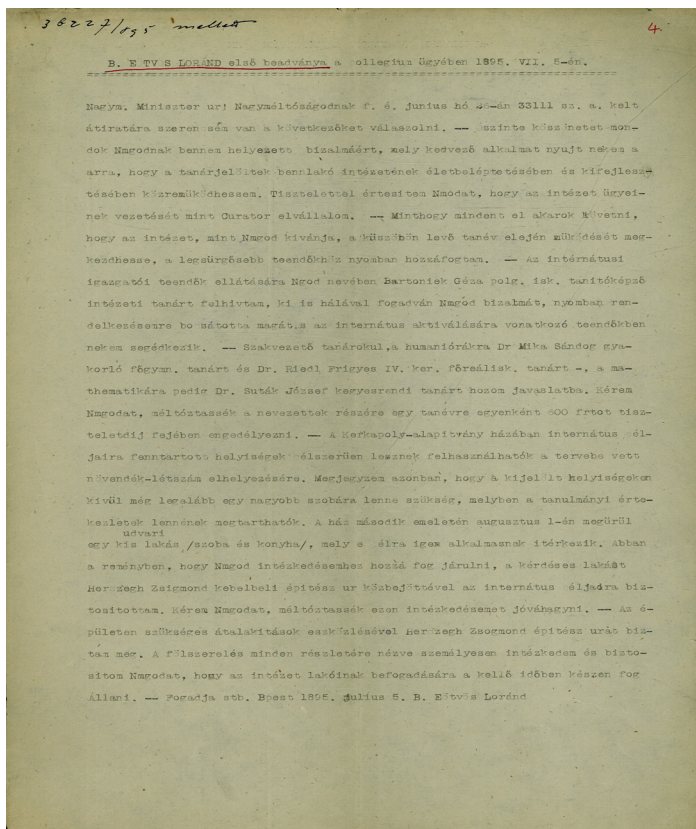

A felterjesztésben Beöthy a Kármán Mór-féle írásos tervvel kapcsolatos vitát foglalja össze, és javaslatot tesz a Collegium ideiglenes szervezetének kialakítására.

Dans cette note, Beöthy résume le débat généré par le projet écrit de Mór Kármán et présente en même temps une proposition concernant la structure provisoire du Collège.

7. (I/6) 36.227/1895. Eötvös Loránd válaszelevele Wlassics Gyula vallás- és közoktatásiügyi miniszter felkérésére. Budapest, 1895. július 5. MDKL 88. doboz 185/1. dosszié

(I/6) 36.227/1895. Réponse de Loránd Eötvös à Gyula Wlassics, ministre de l'Instruction Publique et des Cultes. Budapest, le 5 juillet 1895. MDKL boîte 88, dossier 185/1

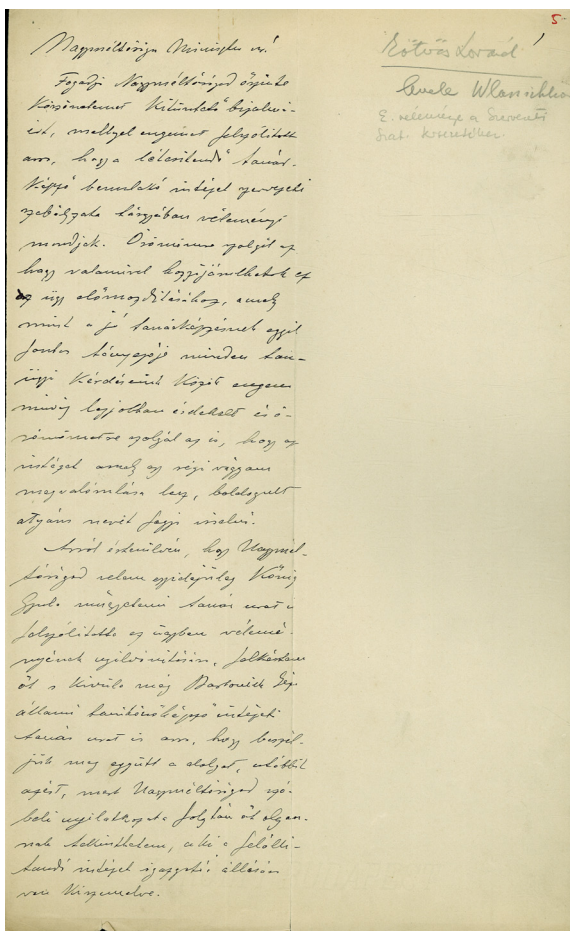

Eötvös Loránd köszönetet mond Wlassics Gyula miniszternek a bizalomért, és örömmel tájékoztatja, hogy elvállalja a curator-i tisztséget. A miniszternek arról is beszámol, hogy Bartoniek Géza is vállalta a megbízatást, illetve ideiglenesen felkérte Mika Sándort, Riedl Frigyes és Suták Józsefet a szakvezetői teendők ellátására.

Loránd Eötvös remercie Gyula Wlassics de la confiance qu'il lui témoigne et lui annonce qu'il accepte volontiers le poste proposé, tout comme Géza Bartoniek. Il informe en même temps le ministre du fait qu'il a demandé à Sándor Mika, Frigyes Riedl et József Suták de remplir, de manière provisoire, les obligations des professeurs principaux dirigeant les différents ateliers, créés en fonction des domaines de spécialité.

8. (I/7) Eötvös Loránd levele Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszterhez a szervezeti szabályzatra vonatkozó véleménye tárgyában. Budapest, 1895 júliusa. MDKL 88. doboz 185/1. dosszié

(I/7) Lettre de Loránd Eötvös à Gyula Wlassics, ministre de l'Instruction Publique et des Cultes, lui faisant part de son opinion à l'égard des statuts du Collège. Budapest, juillet 1895. MDKL boîte 88, dossier 185/1

Eötvös Loránd értesíti Wlassics Gyulát arról, hogy a Kármán-féle szervezeti szabályzatot Kőnig Gyula műegyetemi tanárral és Bartoniek Gézával – az internátus leendő igazgatójával – áttekintette. Bartoniek Géza minden tekintetben alkalmas a feladatra. A szabályzatban pontosították a tanárképző internátus feladatait, Wlassics végül ezt a változatot fogadta el.

Une fois que les statuts écrits par Kármán furent révisés par Gyula Kőnig, professeur de l'université technique et Géza Bartoniek, le futur directeur de l'internat, qui s'acquitta très bien de cette fonction, la mission et les tâches de l'internat des futurs professeurs furent définis de manière plus précise. C'est cette dernière version qui fut retenue par Wlassics.

9. (Tárlók felett/8.) Árlejtési bizonylatok az új épület építésének időszakából

(Au-dessus des vitrines/8) Avis d'adjudication datant de la période des travaux de construction du nouveau bâtiment

10. 9/1895. Eötvös Loránd curator felterjesztése a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez. Budapest, 1895. szeptember 17. MDKL 88. doboz 185/1. dosszié. (A következő oldalon)

9/1895. Note du curateur Loránd Eötvös au ministre de l'Instruction Publique et des Cultes. Budapest, le 7 septembre 1895. MDKL boîte 88, dossier 185/1. (Voir page suivante)

Eötvös Loránd curator tájékoztatja Wlassics Gyula minisztert, hogy a Collegium szervezése olyannyira előrehaladt, hogy az intézmény a tervezett időpontban, 1895. szeptember 21-én megnyithatja kapuit.

Le curateur Loránd Eötvös annonce au ministre Gyula Wlassics que, les préparatifs ayant beaucoup avancé, le Collège pourra pourra effectivement ouvrir ses portes à la date prévue, le 21 septembre 1895.

II.

A COLLEGIUM KORAI IDŐSZAKA

1895–1910

LES DÉBUTS DU COLLÈGE

DE 1895 À 1910

A működését 1895. szeptember 21-én megkezdő internátus a korai időszakban ideiglenes jellegű volt, amely egyaránt megmutatkozott az elhelyezésében, a szervezetében, az igazgató, valamint a szakvezetők működésében.

Az intézet szervezete fokozatosan szilárdult meg: a kultuszárca elismerte a Collegium főiskolai jellegét, és véglegesítette Bartoniek Géza igazgatói kinevezését. A minisztérium kérésére 1898-ban Eötvös Loránd kidolgozta a Collegium állandó működésének a tervzetét.

Az intézet hallgatói a tartásdíj fejében – a kiegészítő szakórák mellett – az École Normale Supérieure-ből érkező francia lektorok nyelvóráit hallgathatták. A képzést szabadpolcos rendszerű könyvtár segítette, így a Collegium már a korai időszakban is kivételes körülményeket biztosított a tagjainak. Az intézet vezetése ennek megfelelően kitűnő egyetemi előmenetelt várt el. Eötvös Loránd rendre megfeddte a tagságot, ha az alap- és szakvizsgai eredményeik elégtelenek voltak. A tanulmányi elvárások a felvételi politikát is átalakították: az 1896/1897. tanévtől már kimutatható, hogy kizárólag első- és másodéves egyetemi hallgatók felvételére törekedtek, így kívántak kellő időt biztosítani a collegiumi képzés jótékony hatásának.

A tanári kar is jelentős változásokon esett át: Gombocz Zoltán kinevezése nyilvánvalóvá tette, hogy a legkiválóbb collegisták tudományos pályára léphetnek. 1906-ban a minisztérium három szakvezetőt véglegesen az intézethez rendelt.

L'internat du Collège Eötvös ouvrit ses portes le 21 septembre 1895, mais il fallut attendre encore quelques années avant de sortir du provisoire. Le Collège déménagea une fois. Il y eut aussi de nombreux changements dans la structure du Collège ainsi que dans le mode de fonctionnement de la direction et des équipes pédagogiques encadrant les différents groupes de discipline.

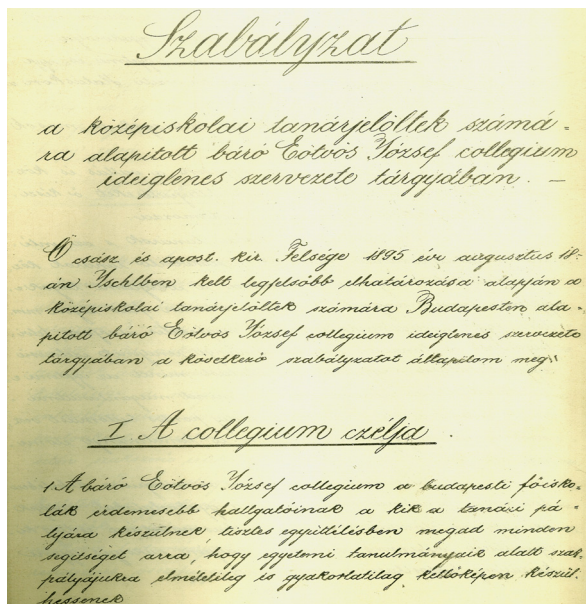
Ce n'est que progressivement que la structure du nouvel établissement acquit un caractère permanent : le ministère de l'Instruction Publique et des Cultes reconnut le Collège Eötvös comme établissement d'enseignement supérieur et titularisa Géza Bartoniek au poste de directeur. En 1898, à la suite d'une demande du ministère, Loránd Eötvös établit de façon définitive les principes de fonctionnement du Collège.

Les élèves avaient accès, en échange du versement d'une contribution financière comme pensionnaires, à des cours supplémentaires dans leur domaine de spécialité, ainsi qu'à des cours de langue donnés par des lecteurs français venus de l'École Normale Supérieure de la rue d'Ulm. Une bibliothèque en libre accès était à la disposition des collégiens. Dès sa création, le Collège assura à ses membres des conditions de vie privilégiées, propices au travail de qualité que l'on exigeait d'eux. En cas de résultats insuffisants lors des différents examens, Loránd Eötvös ne manquait pas de réprimander les élèves concernés. Cette exigence de réussite eut des conséquences quant aux critères adoptés pour le concours d'entrée : dès l'année académique 1896/1897, on décida en effet de n'admettre plus que des étudiants de première ou deuxième année d'université, afin que la formation reçue au Collège soit suffisamment longue pour porter ses fruits.

D'importants changements eurent également lieu au sein de l'équipe enseignante : la titularisation de Zoltán Gombocz, ancien élève du Collège, linguiste de renom, fut un message clair envoyé aux meilleurs étudiants scientifiques, afin que ces derniers sachent que l'établissement leur était aussi ouvert. La titularisation de trois autres professeurs principaux suivit en 1906.

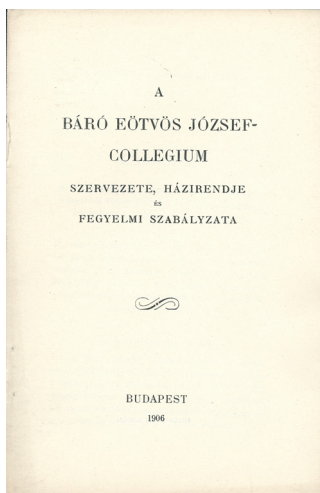
11. (II/9a) A Báró Eötvös József Collegium szervezeti szabályzata. Házi tanulmányi és könyvtári rendje. 1895. MDKL 50. doboz 95/a. dosszié

(II/9a) Statuts du Collège Baron József Eötvös. Règlement sur le programme d'études et sur l'usage de la bibliothèque, 1895. MDKL boîte 50, dossier 95/a

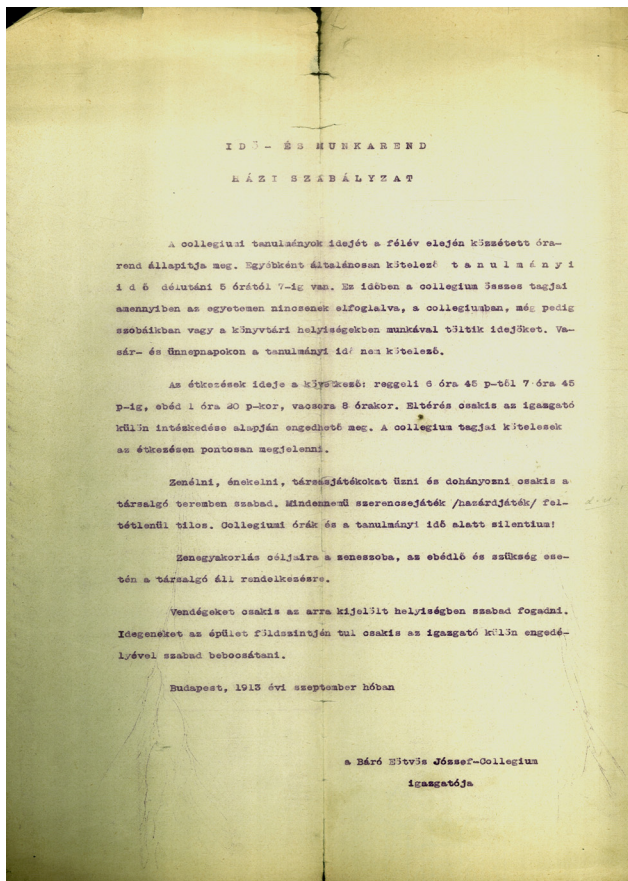
12. (II/9b) A Báró Eötvös József Collegium Fegyelmi Szabályzata és Házi rendje. MDKL 50. doboz 95/a. dosszié

(II/9b) Règlement disciplinaire et intérieur du Collège Baron József Eötvös. MDKL boîte 50, dossier 95/a

14. (II/11) Idő- és Munkarend. Házi Szabályzat. Budapest, 1913. szeptember. MDKL 50. doboz 95/a dosszié

(II/11) Emploi du temps et règlement de travail. Règlement intérieur. Budapest, septembre 1913. MDKL boîte 50, dossier 95/a

Wlassics Gyula miniszter 1895. augusztus 31-én jóváhagyta az ideiglenes szabályzatot, amely 1923-ig volt érvényben. A szervezeti és a fegyelmi szabályzat alapján igen szigorú napirend szerint kellett élnie a collegistáknak, képzésük során a szaktudományos ismeretek mellett a középosztály társadalmi érintkezési normáit is el kellett sajátítaniuk.

Les statuts, censés d'abord nôtres que provisoires, ont été approuvés par le ministre Gyula Wlassics le 31 août 1895 pour n'être remplacés qu'en 1923. Le règlement intérieur et disciplinaire montre bien la rigueur de l'emploi du temps que les collégiens de l'époque devaient suivre. Leur formation, au-delà de l'acquisition de connaissances dans leur domaine de spécialité, était complétée par l'apprentissage des bonnes manières en vigueur dans la classe moyenne hongroise de l'époque.

15. (II/12) Az Eötvös Könyvtár

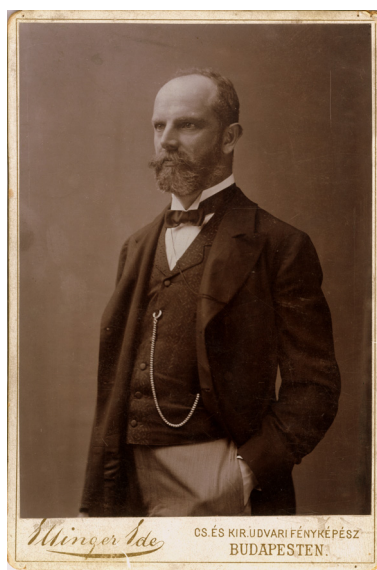
(II/12) La Bibliothèque Eötvös

Budapest A B. Eötvös József Collegium nagy könyvtárterme

16. (II/13) Bartoniek Géza fényképe

(II/13) Photo de Géza Bartoniek

Winger & Co

CS. ÉS KIR. UDVARI FÉNYKÉPÉSZ-
BUDAPESTEN

17. 19/1895. Eötvös Loránd curator jelentése a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez a Collegium működéséről. Budapest, 1895. MDKL 88. doboz 185/1. dosszié. (A következő oldalon)

19/1895. Note du curateur Loránd Eötvös au ministre de l'Instruction Publique et des Cultes sur les débuts du travail au Collège. Budapest, 1895. MDKL, boîte 88, dossier 185/1. (Voir page suivante)

A curator tájékoztatja a minisztert, hogy a kísérleti jelleggel létrehozott intézetben megindult a munka, mind a növendékek, mind a szakvezetők nagy buzgalommal láttak feladatukhoz.

Dans sa note, le curateur informe le ministre que, dans l'établissement créé à titre expérimental, le travail a commencé, les élèves tout comme les professeurs principaux s'emploient avec le plus grand zèle à l'exécution de leurs tâches.

22249/895

4

Béla a bevezetés az első indított (sz. szab.)
Jed. Alap: az indított nyelv. DS-re kizár-
ván, inkább kiegészít, hogy az a belső elv az
intézményt megjelölő rendszert bevezetés
bevezetésétől valóban, mint a szabályozás
meg. E is ideiglenes jellegűnek van. Írtán
(Ez az indított megjelölés: a javaslat indított
kérdés D. az első bevezetés DS-ek. Az
feljegyzés!)

36227/895 (DS feljegyzés az intézmény)

Prof. Dr. János írásában: A szak vezető /Mika, Suták, Riedl/ kinevezésére
vonatkozólag az Ügyosztály megjegyzi: a javaslat mellőzi a classica
philológiát és a francia nyelvet, pedig e két szak képviseltetése a szakve-
zető tanárok között mellőzhetetlen, mint azt az illetékes ü. osztály már meg-
jegyezte, mért hiszen a tanárihiány, melynek csökkentése érdekében történik
a collegium felállítása. első sorban a filologusok hiányában áll, vagyis a
első és fő elvja ez idő szerint az hogy a filologiai szakr. készülő tanárje-
lölteknek adjon otthont és segítse elő képzésüket. Felkérő E. hogy javas-
latát ekként kiegészítse. Illeg értelemben ment átírat E-hez.

37833/895. B-Estváros bemutatja Semsey A levelét, melyben 5000 frtot ajánl fel a
collegium könyvtárára és bejelenti, hogy három fiatal tudós részére továbbké-
zésük biztosítására egyenként évi 4000 frtot ad. Semsey-hez köszönő levél

45236/895 Felsőfelterjesztés. Megerősítés 1895. aug. 18.

46990/895 Curatorhoz. Középiskolai tanárképzésünk eddigi keretébe a B. EJC-mal
egy új tényező lépett, mely hivatva van tanárképzésünket továbbfejlesztteni,
sőt reformálni. Ennélkfogva szükségessé vált hogy tanárképzésünk faktorainak
egyméshoz való viszonyát, különösen a pesti tudományegyetemen fennálló
tanárképző intézet viszonyát az új collegiumhoz, ha zükséges az ő egészé-
ben de legalább módozat és részletek tekintetében vizsgálódás tárgyává te-
gyük. Felkérem Cdet méltóztassék a tanárképző intézet férfiaiival, s a
menniben ólszerűnek mutatkozik, más szakférfiakkal is érintkezésbe lépni,
mely érintkezés formáját Nmgos fogja a legjobban meghatározhatni s méltóztas-
sék a vizsgálódás alapján a további teendőkre nézve velem nagybelső vélemé-
nyét közölni. (Klamarik sajátkezű fogalmazványa.)

51015/895 Curator 9/895 sz. a. j lenti, hogy a collegium berendezése annyira haladt,
hogy a növe dékek szept. 31-re be voltak hivatók. Kelt szept. 17-én

51016/895. Curator 10/895 sz. felterjeszti a fegyelmi szab. és házi rend tervezetét.

57844/895 19/895 sz. /Collegium/ Nmélt. Moniszter ur! Megindulván a BE C-ban a
t nulumnyi értekezlet és gyakorlatok, táékozódást szerezeten magannak azok
várható sikeréről főleg arról, hogy a Szerv. Szab. 4. pontjától eltérőleg nem
szabadságot, hanem középiskolai tovább működő tanárok sorából kísérletképen
megbízott szakvezetők miként felelnek meg az eléjük tűzött feladatnak. ---
Örömmel jelenthetem, hogy a szakvezetők egész helyesen fogták fel feladatukat
s hogy nagy buzgalommal foglalkoznak a vezetésükre bizott vollegiumi tagokkal
nem kevésbé jól esik jelentenem, hogy az igazgató és a szakvezetők jelentése
szerint a collegiumtagjai sok kedvvel és szorgalommal foglalkoznak a munkáoz.

18. (II/14) 70.933/1895. Bartoniek Géza igazgatói állását – tekintettel a Collegium főiskolai jellegére – az 1896. évi állami költségvetésben a VI. fizetési fokozatba sorolják be. MDKL 38. doboz 63/1. dosszié

(II/14) 70.933/1895. Le poste de directeur de Géza Bartoniek relèvera dès l'année budgétaire 1896 de la catégorie de paiement VI, conformément au statut d'établissement d'enseignement supérieur du Collège. MDKL, boîte 88, dossier 185/1

70.933/1895
1895

Magyméltóság
Páró és Curátor Me.!

Miközben a Páró Csövös György
collegium igazgatói állásáról
az 1896. évi állami költségvetés-
ben az intézet jellegű intéz-
tési természetéről fogva még
együttalán gondoskodni kívánom
ezen, az igazgatói állást fele-
vel költségvetésben az illető szerint
nem rendelkezéssel. Minde-
szet az igazgatói fogak azonban
a szabályos állás rendelkezé-
séről az 1894. évi költségvetés
keretében gondoskodni is meg-
alacsony, hogy a leendő igaz-
gatói a fentiekben jellegű intéz-
tési jellegű intézetek képest,
a VI. fizetési osztályba neves-
tessék ki, az ezen fizetési
osztálytól egybekötött törvény-
szabályozással.
Addig is megengedem, hogy
Bartoniek Géza, az igazgatói

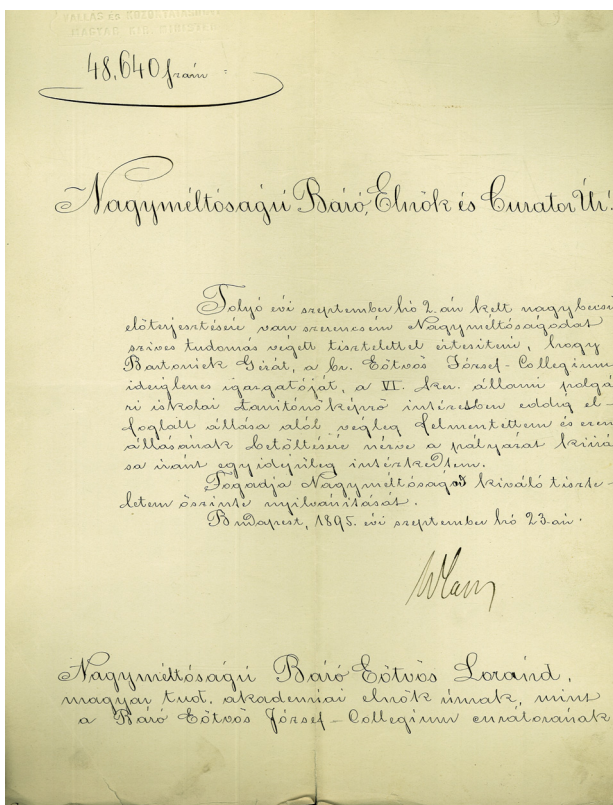
Magyméltóság Bro Csövös
Lóvay György, a Páró Csövös György
prof collegium igazgatójának

Az új internátus vezetőjének magas társadalmi elismertségét jelzi, hogy Bartoniek Gézát a VI. fizetési osztályba nevezték ki. A besorolás udvarképességgel és a „méltóságos” megszólítással járt együtt. Ebben az évben Bartoniek ideiglenes kinevezését véglegesítették, noha a minisztérium továbbra is kísérleti jellegű intézetként tekintett a Collegiumra.

La décision de faire accéder Géza Bartoniek à la catégorie de paiement VI, accompagnée de l'appellation *méltóságos* (« votre dignité ») qui donnait droit d'audience à la Cour, illustre bien la grande estime sociale dont jouissait le directeur du nouvel internat, même si le ministère continuait de considérer cet établissement comme un projet expérimental.

19. (II/15) 48.6408. Wlassics Gyula VKM miniszter levele Eötvös Lorándhoz. MDKL 88. doboz 185/1 dosszié

(II/15) 48.6408. Lettre de Gyula Wlassics, ministre de l'Instruction Publique et des Cultes, à Loránd Eötvös. MDKL boîte 88, dossier 185/1

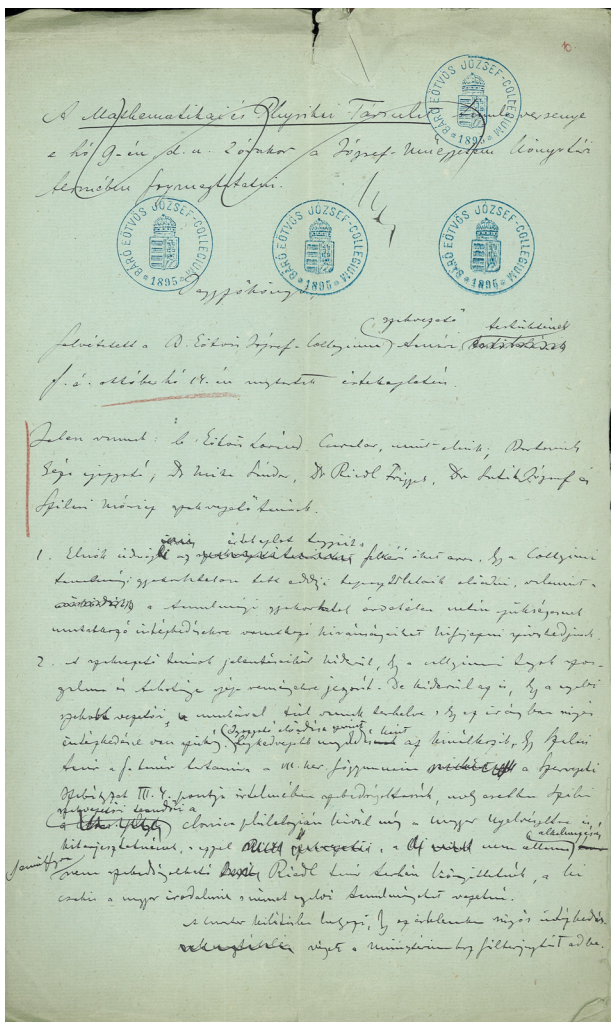

Eötvös Loránd kérésére Wlassics Gyula kultuszminiszter Bartoniek Gézá felmentette addigi állásából, és szolgálattételre a Collegiumhoz rendelte. Bartoniek mindenben megfelelt azoknak a feltételeknek, amelyeket Heinrich Gusztáv a leendő igazgatóval szemben támasztott a Collegium megszervezését tárgyaló miniszteri értekezletek egyikén. Tapasztalatai voltak a pedagógusképzésben, és vállalta, hogy gyermekeivel a Collegiumba költözik annak érdekében, hogy a növendékek felett teljes felügyeletet tudjon gyakorolni.

À la suite de la demande de Loránd Eötvös, le ministre de la Culture, Gyula Wlassics donna son accord pour muter Géza Bartoniek de son ancien poste au Collège. Bartoniek répondait en tous points aux exigences que Gusztáv Heinrich avait formulées pour ce poste lors d'une des réunions ministérielles consacrées à l'organisation du futur Collège Eötvös. Il avait beaucoup d'expérience dans le domaine de la formation des professeurs et prit sur lui de loger avec sa famille au Collège pour établir un contact direct avec les élèves.

20. (II/16) Az Eötvös József Collegium szakvezető testületének 1895. október 14-én tartott ülése. MDKL 88. doboz 185/1. dosszié

(II/16) Réunion du 14 octobre 1895 des professeurs principaux du Collège Eötvös. MDKL, boîte 88, dossier 185/1

A Collegium tanári karának egyik első hivatalos ülése, amelyről jegyzőkönyv készült. Az ülésen maga a curator elnökölt, aki nemcsak az igazgatóság és a VKM között közvetített, hanem az intézet tanulmányi rendjét is felügyelte.

Procès-verbal de l'une des premières réunions officielles des professeurs du Collège. La séance était présidée par le curateur lui-même, qui était également chargé d'assurer le lien entre la direction et le ministère de l'Instruction Publique et des Cultes ainsi que de superviser le déroulement des études dans l'établissement.

21. (II/17) 50119/1895. Wlassics Gyula VKM-miniszter levele Eötvös Loránd curatorhoz a szaktanárok kinevezése ügyében. Budapest, 1895. szeptember 17. MDKL 40. doboz 71/3. dosszié

(II/17) 50119/1895. Lettre de Gyula Wlassics, ministre de l'Instruction Publique et des Cultes, au curateur Loránd Eötvös au sujet de la nomination de professeurs. Budapest, le 17 septembre 1895. MDKL boîte 40, dossier 71/3

50119 szám.

Nagyméltóságú Társó, Elnök és Curator Úr!

Nagyméltóságod folyó évi július hó 5-én, augusztus hó 14-én és szeptember hó 13-án 4. sz. alatt kélt nagybecsű irattalra van szerencsém Nagyméltóságodat tájékoztatni, hogy Nagyméltóságod becses javaslatához képest Dr. Miksa Sándor gyakorló főgymnasiunai tanárt, Dr. Riedl Frigyes F. kel. főreáliskolai tanárt, Dr. László József kegyesrendi főgymnasiunai tanárt és Dr. Szilasi Mór VII. ker. főgymnasiunai tanárt a társó társó József collegiumban a szakvezető tanári tiszttel egyenlőké évi 600 for. tiszteletdíj mellett szolgálatra megbírom.

Felkérem ennél fogva Nagyméltóságoda méltósággal a megnevezett tanárokat ehhez meg-
bíratásukról értesíteni. –
Tegyenje Nagyméltóságoda kiváló tiszte-
letem bizonos nyilatkozatát.

Budapestben, 1895 évi szeptember hó 17-én

Wlassics

Nagyméltóságú társó Eötvös Loránd
magyar tudományos akadémiai elnök úrnak
mint a társó Eötvös József collegium curatorának.

Az első nehézségek alig néhány hetes működést követően jelentkeztek: a collegiumi szakvezetők túlterheltté váltak, mivel rendes tanári állásukat is megtartották. Eötvös Szilasi Mór szilasi szabadságolását kérte a VII. kerületi állami főgimnáziumból, amelyet a kultuszárca teljesített is.

Au bout d'à peine quelques semaines, les premières difficultés surgirent : les professeurs principaux, ayant gardé leur poste externe, étaient surmenés. Eötvös demanda au ministre de mettre en congé Mór Szilasi au lycée du VIIe arrondissement – une demande à laquelle le ministre voulut bien donner son accord.

22. (II/18) 25874/1898. A VKM V. ügyosztályának véleményezése az Eötvös Collegium tervszerű fejlesztéséről. Budapest, 1898. május 18. MDKL 88. doboz 185/4. dosszié

(II/18) 25874/1898. L'avis du département V du ministère de l'Instruction Publique et des Cultes sur les mesures prévues pour le développement du Collège. Budapest, le 18 mai 1898. MDKL, boîte 88, dossier 185/4

Vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister.

Jegyzőkönyv szám 25874/1898. Egyttal elintézett szám _____
 V. -ik osztály _____

A beadvány száma: 25.
 kelte: 1898. máj. 20.
 beérkezési idő: 1898. máj. 20.

Tárgy:
 Eötvös Collegium a. m. s. r. az iskolák fejlesztésének helyes módjáról és a szervezetről.

Használt: 1898. máj. 20.
 Kiadókivételre érkezett: 1/14
 Mátolta: 1898. máj. 20.
 Összevont: 1898. máj. 20.
 Kiadott: 1898. máj. 20.
 Az igazgatótanácsban kikötve: 1898. máj. 20.

Irattárban érkezett: _____
 Előirat száma: _____
 Utóirat száma: _____

Kiadás előtt: _____
 Kiadás után: 1898. máj. 20.

R. V. 13
W
1898. máj. 20.

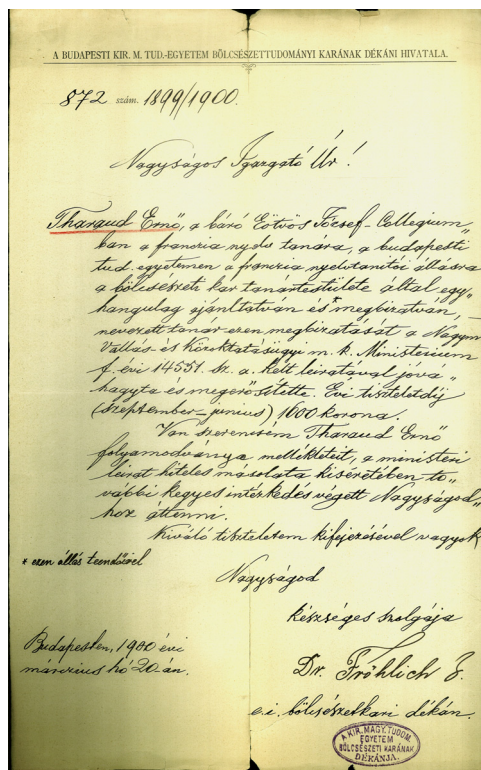
Közl.	Tétel	Alapanyag
III	9	4630

Ebben a dokumentumban Eötvös Loránd memorandumát véleményezte a minisztériumi apparátus. Eötvös javasolta, hogy a Collegium szervezetét véglegesítsék, és a magyar közoktatás hatékonyabb szolgálata érdekében bővítsék ki az intézet működési kereteit. A minisztériumi tisztviselők részletesen elemezték a korabeli közoktatás problémáit, és támogatónak ítélték Eötvös felvetését.

Dans ce document, l'appareil ministériel donne son avis sur la note de Loránd Eötvös. Eötvös y proposait d'accorder au Collège un statut permanent et d'élargir le cadre de son fonctionnement, afin qu'il puisse mieux servir sa mission au sein de l'instruction publique. Après une analyse détaillée des problèmes alors rencontrés par le Collège, les fonctionnaires du ministère décidèrent d'apporter leur soutien.

23. (II/19) 872/1899–1900. Fröhlich Izidor levele Ernest Tharaud lektorrrá választásáról. Budapest, 1900. március 20. MDKL 46. doboz 84/a/2. dosszié

(II/19) 872/1899–1900. Lettre d'Izidor Fröhlich à propos de la nomination d'Ernest Tharaud au poste de lecteur. Budapest, le 20 mars 1900. MDKL, boîte 46, dossier 84/a/2

Perrot levélben ajánlotta Fröhlich Izidornak, a budapesti egyetem bölcsészeti kar dékánjának Ernest Tharaud-t, a Collegium második lektorát az egyetemi francia lektori pozíció betöltésére is. Fröhlich 1899 decemberében kérte Bartonieket, hogy bocsássák a bölcsészeti kar rendelkezésére Tharaud-t, ez elé az igazgató nem gördített akadályt. Ennek eredményeként 1900. március 20-án a bölcsészeti kar ülésén francia lektorrrá választotta az ENS növendékét. Ezt követően alakult ki az a szokás, hogy az Eötvös Collegium francia lektora egyben az egyetem lektorává is vált.

Perrot avait proposé dans une lettre à Izidor Fröhlich, doyen de la Faculté des Lettres de l'Université de Budapest, de nommer également le deuxième lecteur du Collège au poste de lecteur universitaire. C'est en décembre 1899 que Fröhlich demanda à Bartoniek de mettre le lecteur également à la disposition de la Faculté, ce à quoi le directeur voulut bien donner son accord. Ainsi le 20 mars 1900, la réunion des professeurs de la Faculté des Lettres nomma l'ancien normalien lecteur de la Faculté. C'est à la suite de cette décision que la pratique d'employer le lecteur du Collège aussi à la Faculté devint une habitude.

24. (II/20) Aurélien Sauvageot, a Collegium legendás francia lektorának (1923–1931) fényképe.

- (II/20) Photo d'Aurélien Sauvageot, illustre lecteur du Collège (1923–1931)

25. (II/21) A csillag utcai épület fényképe

- (II/21) Photo du bâtiment rue Csillag

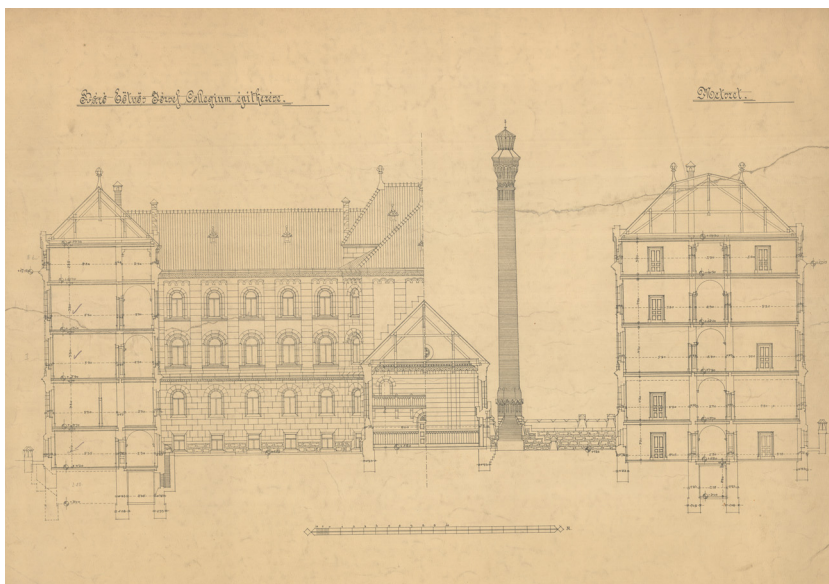
26. (II/22) Jérôme Tharaud francia lektor fényképe

(II/22) Photo du lecteur français Jérôme Tharaud

27. (Tárlók felett/23) A Báró Eötvös József Collegium építkezése. Metszet

(Au-dessus des vitrines/23) Travaux de construction du Collège « Baron József Eötvös ». Dessin d'architecture

28. 43960/1900. Wlassics Gyula kultuszminiszter levele Eötvös Loránd curatornak Gombocz Zoltán kinevezése ügyében. Budapest, 1900. július 3. MDKL 39. doboz 66/a. dosszié. *(A következő oldalon)*

43960/1900. Lettre de Gyula Wlassics, ministre de la Culture, au curateur Loránd Eötvös au sujet de la nomination de Zoltán Gombocz. Budapest, le 3 juillet 1900. MDKL, boîte 39, dossier 66/a. *(Voir page suivante)*

A Collegium működésének első éveiben sokat változott a tanári kar összetétele. Ennek megfelelően az intézet vezetése már a korai időszakban szorgalmazta, hogy a tanári kart az egykori növendékekkel erősítsék. Jó példa erre Gombocz Zoltán, a Collegium első nemzedékéhez tartozó kiváló nyelvész alkalmazása. Ekkor új kiválasztási folyamat is kezdetét vette az internátusban. A legkiválóbb növendékek számára ugyanis lehetőség nyílt arra, hogy akadémiai pályát válasszanak. Gombocz mellett 1903-ban nevezték ki Horváth Jánost a magyar irodalomtörténet tanszak élére. 1909-ben pedig Szabó Miklós vette át a klasszika-filológia tanszakot attól a Némethy Gézától, akit a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemre neveztek ki.

Au cours des premières années du Collège, le corps professoral était sujet à une importante fluctuation. C'est ce qui explique que, dès cette période, la direction de l'établissement insiste sur la nécessité de remplir les postes vacants avec d'anciens élèves, susceptibles d'un meilleur engagement. La nomination, parmi les professeurs, de Zoltán Gombocz, l'éminent linguiste et élève de la première génération du Collège, illustre bien cette idée. Elle marque aussi le début d'un nouveau système de recrutement : la carrière académique s'ouvrait, par ce biais, aux élèves les plus brillants. Aux côtés de Gombocz, furent nommés en 1903 János Horváth au poste de professeur principal chargé de la section des lettres hongroises, ainsi que Miklós Szabó, placé en 1909 à la tête de la section des lettres classiques pour succéder à Géza Némethy, nommé professeur à l'Université Ferenc József de Kolozsvár.

43960 szám.

Nagyméltóságú Báró, Curator Ur !

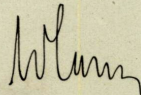
Dr Gombocz Zoltán okleveles középiskolai tanárt 1900. szept. 1-től számítandó hatálylyal évi 2000 kor. fővárosi illetmény-nyel középiskolai helyettes tanárrá kinevezem és szolgálattételre a " Báró Eötvös Collegium-"hoz rendelem, a hol a nevezett első sorban a magyar nyelvi és irodalmi gyakorlatokat fogja vezetni.

Abban az esetben, ha a nevezett a collegiumban lakást és ellátást kapna, köteles lesz helyettesi jutalomdíjának megfelelő részét a collegium pénztárába befizetni.

Erről Nagyméltóságodat f.é. jun. 2-én kelt 68 sz. előterjesztésére további eljárás végett oly felhívással értesítem, méltóztassék velem annak idején tudatni, hogy dr Gombocz Zoltán mikor kezdette meg működését,? E jelentés beérkeztével fog jutalomdíjafolyósíttatni.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Budapest 1900. július hó 3-án

Nagyméltóságú

Bárá Eötvös Lóránd urnak,
a bárá Eötvös József-Collegium Curatorának.

29. Lukács György miniszter levele Eötvös Loránd curatorhoz Mika Sándor, Hoffmann Frigyes és Gyomlay Gyula kinevezése ügyében. Budapest, 1906. február 21. MDKL 40. doboz 71/3. dosszié

Lettre du ministre György Lukács au curateur Loránd Eötvös à propos de la nomination de Sándor Mika, Frigyes Hoffmann et Gyula Gyomlay. Budapest, le 21 février 1906. MDKL, boîte 40, dossier 71/3

8769.szám.

Nagyméltóságú Bátor, Curátor Úr!

F.évi január hó 27-én 4.sz.a.kelt nagybecsű előterjesztésére, van szerencsém Nagyméltóságodat tiszteletteljesen értesíteni, miszerint elfogadom Nagyméltóságod azon javaslatát, hogy a jövő 1906/7. tanévtől kezdődőleg Mika Sándor, Hoffmann Frigyes és Gyomlay Gyula állandóan a báró Eötvös József Collegiumhoz rendeltessenek.

Mikor azonban ilykép a Collegiumot a Nagyméltóságod részéről felhozott indokokra való tekintetből is a már ottlevő Némethy és Gombocz tanárokon kívül még három, tehát összesen 5 állandó tanerővel látom el, egyúttal az Eötvös-Collegium intézményszerű ki fejlesztését is kívánatosnak tartom és felkérem Nagyméltóságodat, hogy a Collegiumnak ezen intézményszerű biztosítása iránt nagybecsű álláspontját a Collegium szabályzatának erre vonatkozó átdolgozásával, illetőleg kibővítésével velem mielőbb közölni méltóztatassék.

Fogadja Nagyméltóságod őszinte tiszteletem nyilvánítását.-

Budapest, 1906. február hó 21.

Lukács

Nagyméltóságú
Báró E Ö T V Ö S L O R Á N D v. b. t. t. úrnak,
mint a báró Eötvös József-collegium Curátorának.

Lukács György miniszter véglegesen kinevezte Hoffmann Frigyet, Gyomlay Gyulát és Mika Sándort a Báró Eötvös József Collegium rendes tanárává. Egyúttal felkérte Eötvös Loránd curatort, hogy a Collegium tervszerű fejlesztésével kapcsolatos javaslatait terjessze fel a minisztérium számára.

Le ministre György Lukács procède à la titularisation de Sándor Mika, Frigyes Hoffmann et Gyula Gyomlay, qui deviennent professeurs du Collège Baron József Eötvös. Il invite en même temps le curateur Loránd Eötvös à présenter au ministère ses propositions pour le développement systématique du Collège.

31. 21/1895. Eötvös Loránd curator levele Wlassics Gyula kultuszministerhez. Budapest, 1895 novembere. MDKL 46. doboz 84/a/1. dosszié. (A következő oldalon)

21/1895. Lettre du curateur Loránd Eötvös au ministre de la Culture Gyula Wlassics. Budapest, novembre 1895. MDKL, boîte 46, dossier 84/a/1. (Voir page suivante)

Eötvös Loránd már 1895 novemberében javasolta, hogy vegyenek fel francia nyelvtanárt a Collegiumba. A curator elképzelése szerint a francia nyelvmester a nyelvi képzés mellett a tagokat a francia érintkezés és kultúra ismereteibe is bevezette volna. Olyan tanerő alkalmazását tartotta szükségesnek, aki vállalja a collegiumi bentlakást is. Bartoniek Géza személyesen utazott Párizsba, hogy Georges Perrot-t meggyőzze a magyar fél szándékainak komolyságáról. A küldetés sikerült. Olyannyira, hogy az ENS igazgatója ígéretet tett az *agrégation* versenyvizsga győztesének collegiumi megbízására. Az első lektor, Emil Girard 1896 februárjában érkezett a Csillag utcába, súlyos tüdőbaja azonban beárnyékolta magyarországi tartózkodását.

Dès novembre 1895, Loránd Eötvös insiste sur la nécessité d'embaucher un professeur de français au Collège. D'après lui, ce « maître de langue » français ne serait pas seulement chargé de diriger les études des francisants, c'est-à-dire des élèves étudiant le français à la Faculté, mais il serait également censé proposer une introduction à la culture et au savoir-vivre français. Le curateur trouvait qu'il serait utile que le professeur habite au Collège. Géza Bartoniek se déplaça en personne à Paris pour convaincre Georges Perrot du sérieux de leurs intentions, ce qu'il réussit, car le directeur de l'ENS lui promit d'envoyer au Collège le normalien qui serait reçu premier à l'agrégation. Le premier lecteur, Emil Girard arrive au Collège en février 1896, mais son arrivée est assombrie par une grave tuberculose.

21
1895 f.

[Handwritten signature]

Nagyméltóságú Miniszter Úr

Vonatkozónál Nagyméltóságodnak f. é. november hó 12-én Mell 61881 sz. leiratára, re-
vensem van a P. Eötvös József-Collegium
részeire keresett francia nyelvű levél el-
szolgáltatását a következőkben megjelöl-

*Franzia a tudomány
a francia nyelv és
irodalom számára
késztetett tananyagot
szolgáltatásának meg-
szervezésére a Kollé-
giumnál, melynek
tantervét a francia
nyelvűre fordították
leírásuk.*

ris: A nyelvű levél feladatokhoz
Collegiumi anyagot a francia nyelv
Közlési eljárási szabályzatában
a Kollégiumnál megjelölt
jelölésűkkel feladatokra a fran-
cia nyelvű sajtó és írás-
beli gyakorlatok vége. Erre a munkán
naponként 2óra, ~~és esetleg két 2 óra~~
~~3-3 óra~~ ^{egy} ~~személy~~ ^{személy} ~~személy~~
személy, hogy a francia nyelvű tanterv az életpályán
megjelölt gyakorlatokat elvégezték.

32. 37/1909. Bartoniék Géza levele a kultuszministerhez az École Normale Supérieure-be tervezett tanulmányúttal kapcsolatosan. Budapest, 1909. május 6. MDKL 38. doboz 63. dosszié. *(A következő oldalon)*

37/1909. Lettre de Géza Bartoniék au ministre de la Culture au sujet de sa visite professionnelle à l'École Normale Supérieure. Budapest, le 6 mai 1909. MDKL, boîte 38, dossier 63. *(Voir page suivante)*

Bartoniék arra kérte a VKM-et, hogy tanulmányút céljából 1000 koronás segélyt folyósítson számára. Párizsi látogatásának kettős célja volt: egyrészt 1909-es átalakulását követően tanulmányozni akarta az ENS-et, másrészt pedig meg akarta győzni Lavisse igazgatót arról, hogy a bővítés előtt álló Collegium számára még egy francia lektorra szükség van. Törekvéseit siker koronázta, ám a kettős francia lektori rendszer más okok miatt csak rövid ideig működött. Az egyik lektornak francia nyelv és irodalom szakosnak kellett volna lennie, a másiknak pedig történész végzettségűnek. Így a modern filológus az egyetemen és a Collegiumban tartott volna előadásokat, míg a történész a nyelvi felkészítés mellett a magyar történelemről és kultúráról készíthetett volna ismeretterjesztő munkákat a francia tudományos és politikai körök részére.

Bartoniék demanda au ministère de lui verser une allocation de 1000 couronnes pour son voyage à Paris. Cette visite avait le double objectif d'étudier le système de l'ENS après sa réforme de 1909 et de convaincre le directeur Lavisse d'envoyer un lecteur supplémentaire au Collège qui devait s'agrandir. Ses efforts furent couronnés de succès, mais, pour de toutes autres raisons, la pratique d'employer deux lecteurs en même temps ne perdura pas. L'un des lecteurs devait avoir comme double spécialité les lettres et la linguistique françaises, l'autre l'histoire. Dans ce système, l'agrégé de lettres modernes aurait été chargé de cours magistraux à la Faculté et au Collège, tandis que l'historien aurait travaillé, en plus des cours de langue, à des ouvrages de vulgarisation sur l'histoire et la culture hongroises, à l'usage des milieux scientifiques et politiques français.

Bárány Ötös József-Collegium

37/1909 szám

Nagyméltóságú Miniszter ur!

Mély tisztelettel kérem Nagyméltóságodat, méltóztassék engem a párisi École Normale Supérieure jelen szervezetének helyszínén való tanulmányozásával megbizni és tanulmányutamat 1000 K engedélyezésével lehetővé tenni. Kérésemet a következő okokkal bátorítom támogatni.

Az École Normale az utóbbi években nagy változáson ment át, oly szervezetet nyervén, mely a Bárány Ötös József-Collegiumától csak kevéssé tér el. A tanulmányok új rendje 3 év óta van érvényben, s minthogy a tanfolyam is 3 évi tartamu, az új szervezet hatása most már biztosan megítélhető. Az eredmény a mi szempontunkból nemcsak tanulságosnak ígérkezik, hanem érdekesnek is azért, mert a francia közoktatásügyi kormány egy kiküldötte 5 tanévvel ezelőtt a collegiumot meglátogatta és eljárását órák közben is tanulmányozta abból a célból, hogy tapasztalatait az É. N. küszöbön állott átszervezésénél értékesítse.

Egy másik fontos ok is készit arra, hogy az É. N. jelenlegi vezetőivel személyes érinkezést keressek. A collegium francia nyelvtanárait eddig is lehetőleg az É. N. végzegg növendékeinek sorából szerezte. Ez a régi rendszerrel visszalépett igazgatónak, G. Perrot-nak szives ígérete alapján történt. Kivánatos, hogy a fiatal francia tanároknak a collegium részére leendő szerződötetése nemcsak biztosittassék, hanem hogy azok kiszemelése is elvi megállapodások alapján történjen. Kivánatos ez annyival is inkább, mert mihelyt a collegium létszáma megközelelti a 100-ban megállapított teljes létszámot, két francia ta-

34. Mika Sándor jelentése a történelem szakóráról az 1904/1905. tanévben. Budapest, 1905 június. MDKL 52. doboz 101/a. dosszié

Compte rendu de Sándor Mika sur les cours d'histoire de l'année académique 1904/1905. Budapest, juin 1905. MDKL, boîte 52, dossier 101/a

Jelentés

a B. Eötvös Collegium tagjainak történelmi tanulmányairól az 1904/5. tanévben.

A B. Eötvös Collegium tagjai közül az 1904/5. tanévben kilenven folytattak történelmi tanulmányokat. Három elsőéves, három másodéves és három harmadéves.

Az első évesek, mind már kezdtek is a magyar történelemmel és az ó-kori történelemmel foglalkozni. A magyar történelemből az Árpádok korának forrásait tanulmányozták. A történelmet - Seb. Tolvain, Seb. László és Szalmán történelmi aranybullaiból - a rendszeres heti órában egyjárt olvasnak és értelmezik, míg a krónikákból és a legendákból magánolvasmányokképpen kapják fel és a heti rendszeres órában csak az olvasottak megbeszélésére szoktak járni. Az ó-kori történelemből a görög történelem tanulmányozását Leignobos, Moyer Eduárd és Beloch művei nyomán s ezekhez járult magánolvasmányokképpen Herodotos olvasása. Ez a folyóirat hallgatói: Eckhard, Klavaly és Wolgiman dicséretes szerepművelés és szép előhaladást tanúsítottak. Különösen ki kell emelni Eckhard szerepművelését, aki elsősorban aránylag igen magas történelmi műveltséggel.

A második és harmadéves hallgatók folytatták és befejezték a múlt tanévben megkezdett tanulmányukat a magyar- és az ó-kori történelemből. A rendszeres heti órában

35. Gyomlay Gyula jelentése a görögórákról az 1904/1905. tanévben. Budapest, 1905. június 7. MDKL 52. doboz 101/a. dosszié. *(A következő oldalon)*

Compte rendu de Gyula Gyomlay sur les cours de grec ancien de l'année académique 1904/1905. Budapest, le 7 juin 1905. MDKL, boîte 52, dossier 101/a. *(Voir page suivante)*

Az első tanári jelentésekből kiderül, hogy a korai időszakban gyakran a növendékek lakosztályaiban, a könyvtárban vagy a tanári értekezletek szobájában tartották a szakórákat. Mivel a collegisták korösszetétele meglehetősen vegyes volt, ezért az előzetes tudás felméréssel kezdték a tanévet, és gyakran egyéni képzést alakítottak ki. Az 1904/1905. tanévtől figyelhető meg, hogy az évfolyamok létszáma kezd kiegyenlítődni. Elsőként a klasszika-filológia, majd a történelem szakterületeken jelent meg az évfolyamalapú tanítás, és ezzel párhuzamosan az alapvizsgára, valamint a szakvizsgára való felkészítés igénye. Az értékelést egyre inkább az határozta meg, hogy a szakórákon mutatott teljesítmény mellett milyen eredményeket értek el a növendékek ezeken a kollokviumokon.

Les premiers comptes rendus des professeurs illustrent bien le fait que, dans un premier temps, les cours avaient souvent lieu dans les appartements des élèves, dans la bibliothèque ou dans une pièce où se déroulaient également les réunions des professeurs. Comme les collégiens appartenaient à des tranches d'âge assez différentes, on sondait l'état des connaissances en début d'année et les élèves suivaient très souvent une formation individuelle, sur mesure. C'est à partir de l'année académique 1904-1905 que le nombre d'étudiants par promotion s'égalise. Au même moment, l'enseignement s'organise en fonction du niveau d'études, d'abord dans le domaine des lettres classiques et de l'histoire, puis dans les autres disciplines. L'enseignement intègre aussi dans ses objectifs la préparation des élèves à l'examen de base et à l'agrégation. L'évaluation des élèves se fait de plus en plus en fonction des résultats obtenus lors de ces examens, en plus du travail fourni en cours.

Teljesítés

a bairó Eötvös József Kollegium görög szakja I. és III. éves tanulmányairól és annual növenvételeiről az 1904/5 évben.

I.) Az első éves növenvételek az év elején megállapított munkaterv szerint Homerosz Iliasát olvasták el a teljesítől végig. A hetenkénti íbrújvételre tárgyba olvasmányul halatásánad ellenőrzésén kívül egyes ama kifejeelt részletek tárgyalása volt, kitűnős felirattal azokra a sajátosságokra, melyeknél megfigyelés csak excelsitiben való olvasás mellett lehetőséges. Emelkivül az idő egy részét a nyelv és nyelvta-
ni ismeretel ismétlésével is bővítésével töltöttékkel.

A Homeroszomatkozó ffordítálatomból a tanulók eddig csak Croiset görög iródalom történetéből az Ilias analisiséie iróatkozó vizsgálatait ismerik.

Spiciniéi tanulmányul a Wolf Tr. A. fil. Prolegomena ad Homerosum-ual is az Odysseiával olvasása lesz.

Legképzettebbek a növenvételek közt Crabe Gyula mutatkozott, de Pais Dezső, továbbá Troisányi Zoltán, Guljas József és Bab János is elegáns képzetséget mutat maguktal a kézirólalaból. Malesz Lajos és Pinter Lajos a legtöbb jótésira ffordítók. Főnyalau salintatáiban egyidél veem kifogásolható.

III.) A harmadik éves növenvételekkel úgy állapították meg a munkatervet, hogy a legnehezebb olvasmányokkal ebben az aránylag nyugalmos évben végzékkeljenek. Előbirtak Sophoklesnel mint a két tragédiájait, aztán Thukydidesből a siciliái hadjárata (VI. és VII. könyv), s végül Aischylos Agamemnonját.

Spiciniéi foglalkozásra ajánltam melid a görög nyelv-
tanból a tanulmányos jelentés- és ffordítástani rendszert átírásit; az Odyssea olvasásánad befolyásit és Herodotus olvasásánad képzésit; főleg pedig Platon Politicájánad a philosophiai is a belkésíté
vonalakéi tanulmányosd gyűjtésével kapcsolatos ismétlést.

36. 23/1898. Eötvös Loránd curator levele Wlassics Gyula kultuszministerhez a Collegium bővítése kapcsán. Budapest, 1898. április 22. MDKL 88. doboz 185/4. doszsié. (A következő oldalon)

23/1898. Lettre du curateur Loránd Eötvös au ministre de la Culture, Gyula Wlassics, au sujet de l'agrandissement du Collège. Budapest, le 22 avril 1898. MDKL, boîte 88, dossier 185/4. (Voir page suivante)

Eötvös Loránd a Collegium tervszerű fejlesztését terjesztette elő: javasolta, hogy a Gellért-hegy déli oldalán vásároljanak telket, és építsenek önálló – az internátusi céloknak megfelelő – épületet kórházzal és tornateremmel. Ezen kívül szükségesnek tartotta a létszám fokozatos, 100 főre történő emelését, hogy évente 25 fő magasan képzett tanárt tudjon a Collegium a magyar közoktatás rendelkezésére bocsátani. Eötvös javaslatai kijelölték a Collegium hosszú távú fejlesztésének tervét, bár ezek közül számos nem valósult meg a későbbiekben: így például a kórház építtetése vagy a teljes javadalmazásos helyek számának felemelése sem.

Dans cette note, Loránd Eötvös propose, pour agrandir l'établissement, d'acheter un terrain sur le versant sud du Mont Gellért, où un internat indépendant, pourvu d'une salle de gymnastique et d'un hôpital serait construit. En outre, il souligne la nécessité d'augmenter progressivement à 100 le nombre des élèves afin de pouvoir mettre chaque année à disposition de l'enseignement national 25 professeurs hautement qualifiés. Ces propositions établirent les grandes lignes d'un projet de développement à long terme. Cependant, un bon nombre de ces idées ne se réalisera jamais, comme celle de l'hôpital ou de l'augmentation du nombre des postes à plein temps.

BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF-COLLEGIUM

23. sz.
1898

Előirat
14717/98 mel. VIII. sz.

E. L. hivatali javaslat
Weasnis miniszternek a
Coll. Uibörkék tárgyában.
1898. IV. 22.

Nagyméltóságú Miniszter Ur!

Az 1896. évi április hó 22. án kelt fel-
tegyelvényemben bátor voltam Nagyméltóságod fi-
gyelmét a Bárá Eötvös József-Collegium Uiböri-
sége és végleges elhelyezése felhívni. Hoz-
záim intézett beadvény felozólata folykán megújí-
tam javaslatomat, s hogy az én véleményem
szerint is migor úgy elintézését megkönnyítsem,
előirányzatokkal kellőleg megvilágított részletek
beszeregetés batorkodoms agittal Nagyméltóságod
nak átadni, appal a kérelemmel, hogy tár-
gyalását mielőbb napirendre tűzsei mel-
lőzhassek.

Mindenekelőtt megjegyzem, hogy ja-
vaslatom mindenképpen a jelenleg érvényben lévő
beszeregeti szabályzat-hoz alkalmazkodott.
Ugyanis a Nagyméltóságod böles előrelátása-

37. Eötvös Loránd curator felterjesztése Wlassics Gyula kultuszminiszterhez a felvétel ügyében. Sonderbach, 1896. augusztus 9. MDKL 50. doboz 95/3. dosszié. *(A következő oldalon)*

Note du curateur Loránd Eötvös au ministre de la Culture, Gyula Wlassics au sujet du nombre des nouveaux élèves que pourra accueillir le Collège. Sonderbach, le 9 août 1896. MDKL, boîte 50, dossier 95/3. *(Voir page suivante)*

Eötvös Loránd kifejezte örömét, hogy a minisztérium 10 fővel bővítette a felvehető collegisták számát. A tanárképzésért felelős intézményvezetők egymáshoz való viszonya nem volt egyértelmű ebben az időszakban. Mindebből feszültségek támadtak. Ebben a felterjesztésben azt olvashatjuk, hogy az egyetem megpróbálta kiterjeszteni a befolyását a felvételi helyek felére, és ilyen értelmű javaslattal élt a VKM felé. Eötvös Loránd a kezdeményezést visszautasította, és az egyetem részéről ajánlott személyek közül csupán egy fő lett a Collegium tagja. A törekvés később is megfigyelhető: az egyetem időről időre megpróbálta a Collegium szervezeti különállását valamilyen módszerrel felszámolni.

Loránd Eötvös exprime au ministre de l'Instruction Publique et des Cultes sa joie devant l'accord donné par le ministère à l'ajout de 10 places au Collège pour les étudiants.

À l'époque, les rapports ambigus qu'entretenaient les différents acteurs de la formation des professeurs généraient de nombreux problèmes. L'un des plus importants, dont on fait également mention dans la note ci-dessus, concerne la tentative de la part de la Faculté d'exercer un droit de regard sur l'attribution de la moitié des places prévues pour les nouveaux élèves – une initiative qu'elle essaya de faire valoir même auprès du ministère. Loránd Eötvös y fut fermement opposé, et une seule personne parmi celles proposées par la Faculté fut admise dans les rangs du Collège. La Faculté ne renonça toutefois pas à cette ambition.

Magyar Miniszter U.

Magyar közoktatási miniszternek,
 hogy a Pécsi Királyi Collegium
 növendékeinek számára a jövő tan-
 évre tízzel megnövelje, igen örö-
 deltel eredményre pályázatra vezetett.
 93 Középiskolák végzett tanulói fo-
 lyamodtak a Collegiumba való
 felvételért, köztük 54 járás
 iránti bizonyítvány alapján.
 Megítélésére kérem, hogy a Colle-
 gium tagjaiért a Középiskolák
 végzettségének igazolására
 Epeken kívül a budapesti köz-
 egyetem birtokosai között 13
 hallgatóra adta be folyamodva-
 nyát a Coll. tagjaiért; köztük
 7 van, kiknek folyamodványát
 a Kar bejuttatta fel. Végül 1
 pályázó a Kolozsvári F. I. egyetem
 iránti alapján folyamodott felvé-
 telért.

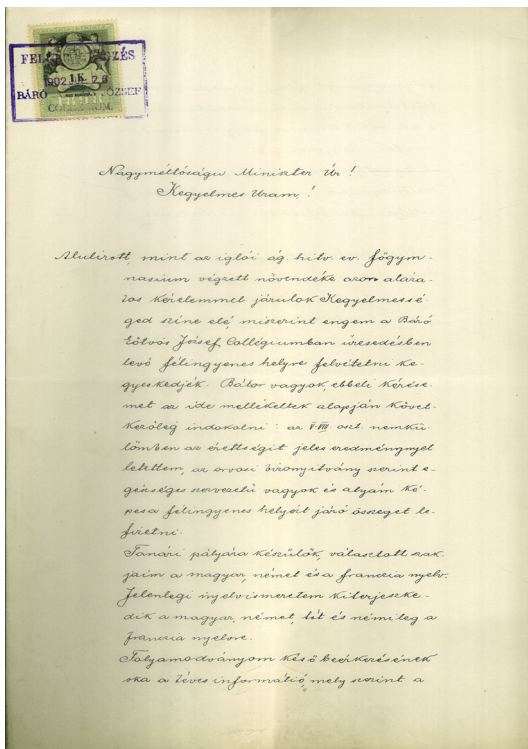
Mielőtt a szervezeti szabályzat
 érkezik az állami javadal-
 mazás helyek adományozásán
 nézve javaslatommal előadnam,
 hogy megkönnyítse engedelmével a
 pécsi köz. egyetem kasszáját

1856
 1857. a. Magyarhoz intézkelt.

a folyamodók beírására
 nézve a mellékelt új
könyvi költészet kint áll.

38. Fest Sándor személyi anyaga. MDKL 5. doboz 6. dosszié 14. csomó.

Dossier personnel de Sándor Fest. MDKL, boîte 5, dossier 6, liasse 14.

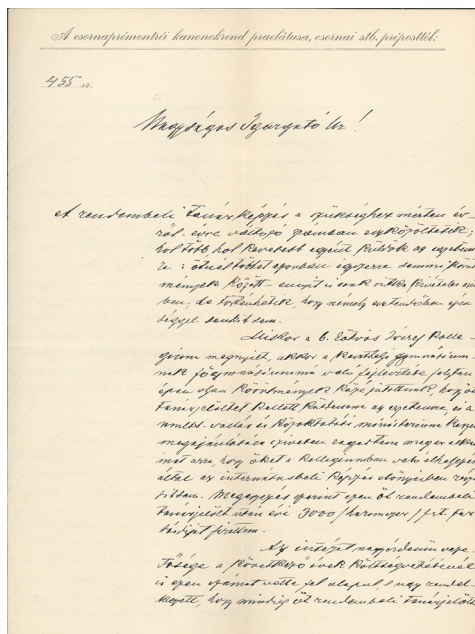

Fest Sándort mint rendes növendéket a Collegium korai időszakában vették fel az intézetbe. A tagságra pályázókhöz hasonlóan felvételi folyamodványt írt, amelyben leírta életrajzát és iskolai előmenetelét. Személyi anyaga ezen kívül tartalmaz egy „Minősítvényi ívet”, amelyen egyetemi, illetve collegiumi éve alatt elért tanulmányi eredményeit követhetjük nyomon. A pályázatokat 1927-ig kizárólag a folyamodvány és Bartoniek Géza személyes kapcsolataiból származó egyéb (tanári, igazgatói, tanfelügyelői) értesülések alapján bírálták el.

Sándor Fest fut admis comme élève au Collège dans la période initiale de celui-ci. Tout comme les autres candidats, il rédigea un dossier de candidature qui présentait son parcours scolaire et personnel. Son dossier contient, en plus, un « bulletin de qualification » qui permet de prendre connaissance de l'avancement de ses études tout au long des années passées au Collège et à la Faculté. Jusqu'en 1927, ces candidatures furent exclusivement évaluées en fonction du dossier déposé et grâce à d'autres informations issues des relations personnelles de Géza Bartoniek qui, en plus d'être le directeur du Collège, était aussi inspecteur de lycée et professeur.

39. 455/1899. Kuncz Adolf levele Bartoniek Gézához a tartásdíjak mérséklése ügyében. Csorna, 1899. december 4. MDKL 36. doboz 54/a/1. dosszié.

455/1899. Lettre d'Adolf Kuncz à Géza Bartoniek en vue de la diminution des frais de logement. Csorna, le 4 décembre 1899. MDKL, boîte 36, dossier 54/a/1.

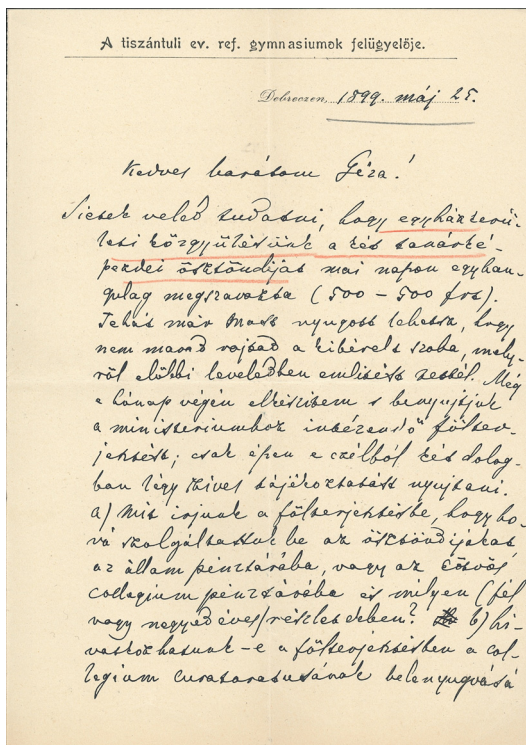

A csornai premontrei kanonokrend Szombathelyen és Keszthelyen tartott fenn gimnáziumokat. Utóbbi 1883-ig algimnázium volt, a középiskolai törvény nyomán azonban főgimnáziummá kellett átszervezni. Emiatt már 1895-ben öt rendtagot delegáltak a Collegiumba, hogy a leendő tanárok megfelelő szakképzettséget nyerjenek. A kanonokok elkülönülten éltek a collegistáktól, csak az órákon találkozhattak egymással. A rend 1899-től a korábbi 3000 forintos átalánydíj helyett 800 forintot fizetett, ehhez az összeghez járult a kanonokok után járó fejpénz: 440 forint. Az állandó költségvetési tétel kiesése miatt az intézet vezetése más ösztöndíjalapok felé is tájékozódni kezdett.

Les chanoines de l'ordre des Prémontrés de Csorna avaient un lycée à Szombathely et à Keszthely. Jusqu'en 1883, ce dernier avait un statut de lycée «mineur» proposant une scolarité de 4 ou 6 années au lieu des 8 années habituelles. Cependant, il devait être réorganisé, conformément à une nouvelle loi sur l'enseignement secondaire, en lycée «majeur» comprenant 8 années terminées par le bac. C'est ce nouveau besoin de professeurs hautement qualifiés qui explique le fait que, dès 1895, l'ordre des Prémontrés envoya cinq de ses membres au Collège. Les chanoines vivaient à part des autres collégiens, qu'ils ne trouvaient que pour les cours. À partir de 1899, leurs frais de logement furent diminués de 3000 à 800 forints auxquels s'ajoutaient 440 forints supplémentaires par chanoine. C'est à cause de cette diminution de revenu que la direction décida de se renseigner sur d'autres bourses possibles.

40. Dóczi Imre levele Bartoniek Gézához. Debrecen, 1899. május 25. MDKL 36. doboz 54/b. dosszié.

Lettre d'Imre Dóczi à Géza Bartoniek. Debrecen, le 25 mai 1899. MDKL, boîte 36, dossier 54/b.

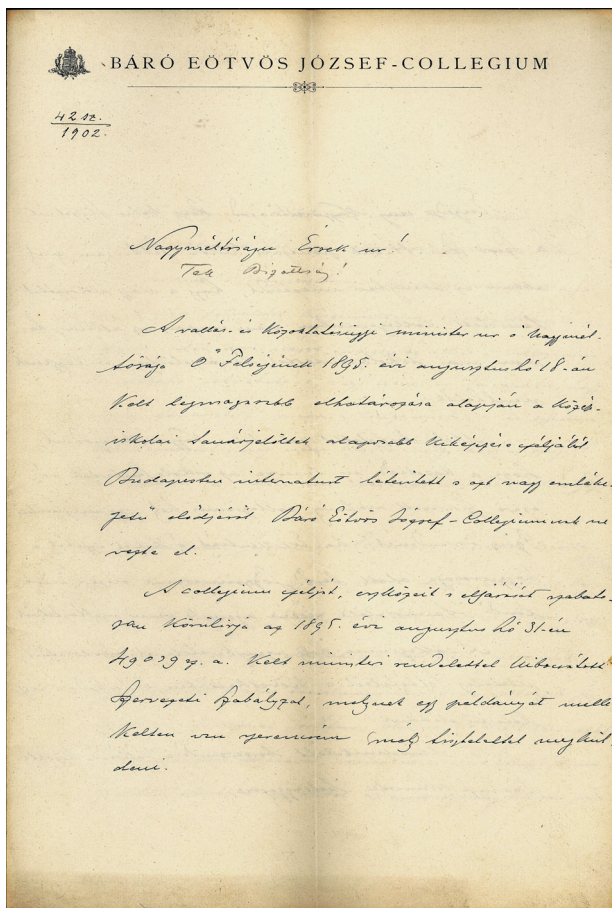

A tiszántúli református egyházkerület 1899-től két ösztöndíjat szavazott meg református tanárjelöltek számára az Eötvös Collegiumban. Az ösztöndíj az egyetemi tanulmányok teljes időtartamára, valamint egyéves külföldi, protestáns egyetemi részképzésre vonatkozott. Ezt követően a tanárjelöltnek tízévi tanügyi szolgálatot kellett teljesítenie az egyházkerület által fenntartott intézetek valamelyikében. A tanárjelölteknek a collegiumi tanulmányok mellett a fővárosi református teológiai akadémián is el kellett végezniük félévente egy-egy órát.

En 1899, l'arrondissement ecclésiastique de l'église réformée de Tiszántúl vote deux bourses pour les professeurs candidats protestants. La bourse leur fut accordée pour toute la durée de leurs études, avec une année passée dans une université réformée à l'étranger. En retour, le candidat devait s'engager à enseigner pendant les 10 années suivantes dans un des établissements de l'arrondissement ecclésiastique. En plus des cours au Collège, ils assistaient également chaque semestre à un cours donné par l'académie de théologie protestante de la capitale.

41. 42/1902. Bartoniek Géza levele Metianu János nagyszzebeni érsekhez. Budapest, 1902. május 27. MDKL 36. doboz 54/e. dosszié.

42/1902. Lettre de Géza Bartoniek à János Metianu, l'archevêque de Nagyszeben. Budapest, le 27 mai 1902. MDKL, boîte 36, dossier 54/e.

Bartoniek Géza Metianu Jánost, a nagyszzebeni érseket kereste fel ösztöndíj-alapítás ügyében. Az érsek hajlandó volt egy román nemzetiségű tanuló tartási költségeit fedezni. Az együttélés azonban nem minden esetben volt harmonikus: 1909-ben Duma Jánost nemzetiségi izgatás miatt eltávolították az intézetből.

C'est à János Metianu, l'archevêque de Nagyszeben que Géza Bartoniek s'adressa dans l'espoir d'obtenir une nouvelle bourse pour financer le logement d'un élève de nationalité roumaine. Cette cohabitation ne fut pas toujours des plus harmonieuses : en 1909, János Duma dut quitter l'établissement pour avoir attisé un conflit ethnique.

42. 551/1903. Naszód-vidéki alapítvány elnökének levele Bartoniek Gézához. Naszód, 1903. augusztus 20. MDKL 36. doboz 54/c. dosszié.

551/1903. Lettre du président d'une fondation de la région de Naszód à Géza Bartoniek. Naszód, le 20 août 1903. MDKL, boîte 36, dossier 54/c.

551/1903
a. f. c. sz. d.

A Bairo Eötvös József-collegium tekeir-
telis igazgatóságának
Budapestre

Az 1903/4 tanévi első egyetemi felér-kesztésével van
szerencsénk, a tekeirteles igazgatósággal hozzáolni,
hogy a Bairo Eötvös József-collegiumban felvett
két ösztöndíjas névszerint Draganeu Miklós
és Seni Valér költséget hallgatók részére,
a már adományozott és jóváhagyott 600 leonás
ösztöndíjak mellett mindössze kétszáz meg egy
egy 300 leonás ösztöndíj pótlékát szorvattatott
meg, mely csak felsőbb jóváhagyás után fog
folytatót lenni.

Nevezett ösztöndíjasokhoz 551. sz. 630/1903. sz. d.
munka alatt vitézettel, extantéinket 1/1 és 1/2 alatt van
szerencsénk megküldeni.

A naszódvidéki főispántsági iktatór és ösztöndíjalegalegysége
hátrahagyományának Naszódon 1903. augusztus hó 20. a.
törtött előírásból.

Simon Nestor

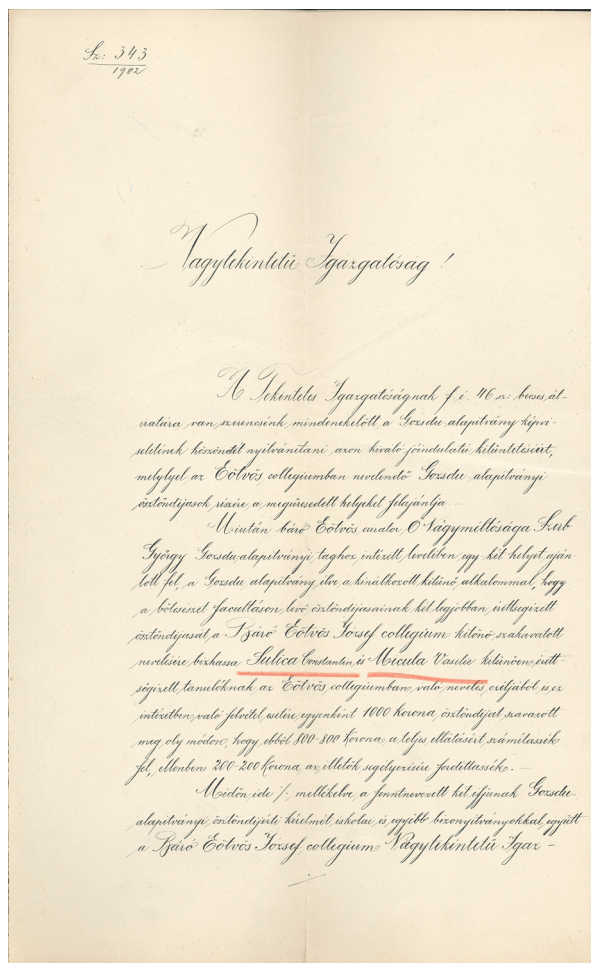
T. H. H. H. H.
D. Simon Nestor

1903-ban a Naszód-vidéki Ösztöndíjalap is delegált két román ifjút az intézetbe Seni Valér és Draganeu Miklós személyében. Mindketten kiváló eredménnyel végezték el tanulmányaikat, ezt követően azonban az ösztöndíjalap 1913-ig nem küldött hallgatót a Collegiumba.

En 1903, le fonds des bourses de la région de Naszód envoya également deux jeunes roumains dans l'établissement : Valér Seni et Miklós Draganeu. Les deux boursiers terminèrent leurs études avec d'excellents résultats. Malgré cela, le fonds des bourses n'envoya personne pour leur succéder au Collège avant 1913.

43. 343/1902. Szerb György elnök levele Bartoniek Gézához. Budapest, 1902. szeptember 1. MDKL 36. doboz 54/d. dosszié.

343/1902. Lettre du président György Szerb à Géza Bartoniek. Budapest, le 1er septembre 1902. MDKL, boîte 36, dossier 54/d.

1902-ben a Gozsdu-alapítvány is biztosított két román ifjú számára elhelyezést a Collegiumban. Az együttműködés olyan eredményes volt, hogy az intézet bővítésével az alapítvány három főre emelte az ösztöndíjasok számát.

En 1902, la fondation Gozsdu prit en charge également le logement au Collège de deux jeunes roumains. La coopération s'avéra à tel point fructueuse qu'à la suite de l'agrandissement de l'établissement, la fondation porta le nombre des boursiers à trois.

